

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ) ANA BİLİM DALI**

**ANKARA'DAKİ PROTESTAN MİSYONERLİĞİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

Erdem ZENGÜL

ANKARA – 2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
ÖNSÖZ.....	111
GİRİŞ.....	1
A- TEZİN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
B- TEZİN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	3
C- DİNLERİN YAYILMA AMAÇLARI VE MİSYONERLİK.....	4
D- DİN ÖZGÜRLÜĞÜ VE PROZELİTİZM.....	8
I. BÖLÜM	10
MİSYONERLİK VE TÜRKİYE	10
A. Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu ve Gelişimi.....	10
1. İncillerde Misyonerliğin Temelleri.....	15
2. Hristiyan Misyonerliğinin Oluşmasında Pavlus'un Yeri	17
3. Protestanlığın Ortaya Çıkışı.....	22
4. Protestan Misyoner Örgütlerin Oluşumu.....	30
B. Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri.....	32
1. Osmanlı Devletinde Misyonerlik Faaliyetleri.....	32
2. Cumhuriyet Döneminde Protestan Misyonerlik Faaliyetleri.....	44

II. BÖLÜM.....	51
ANKARA İLİNDE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ.....	51
A. Ankara’da Protestan Misyonerliği Yapan Merkezler.....	52
B. Ankara’da Misyonerlik Faaliyetlerinin Mahiyeti.....	66
1. Basın – Yayın Faaliyetleri.....	66
a- Kucak Yayıncılık Ltd.Şti.....	66
b- Sevinç Yayıncılık Dağıtım ve Pazarlama Tic.Ltd.Şti.....	67
c- Open Door Kitabevi.....	67
d- Kitap Fuarları.....	68
2. TELEVİZYON VE RADYO İSTASYONLARI.....	69
3. DERNEK VE VAKIFLAR.....	70
a- Kardelen Derneği.....	70
b- Kurtuluş Kilisesi Derneği.....	71
4. DERGİ VE GAZETELER.....	74
5. ANKARA’DA BULUNAN PROTESTAN KİLİSELER.....	75
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	80

ÖNSÖZ

Tarihinde Misyonerlik faaliyetlerini incelediğimizde dünle bugünün mukayesesinde çok da büyük bir fark olmadığını görmekteyiz.

Türk-İslam devletlerinin siyasal sahaya çıkmalarıyla sosyal, ekonomik, kültürel vb. kaygılarla ya da sadece insanlar arasında Hristiyanlığı yaymak niyetiyle Haçlı Seferleri düzenleyerek Anadolu'yu ele geçiren, insanları sömürmeye çalışan, siyasal kaygılar taşıyarak ekonomik güç sağlamak isteyen dönemin Papalığının çalışmaları ile günümüz Protestan misyonerlerinin yaptıkları faaliyetler tam bir paralellik göstermektedir. İkisinin ortak noktası, din üzerinden çıkar sağlamak, insanların dini inançlarını istismar etmektir.

Bununla birlikte Misyonerlerin, Osmanlı Devletindeki faaliyetlerine göz gezdirdiğimizde özellikle devletin zayıflamaya başladığı, siyasal desteğe ihtiyaç duyduğu zamanlarda etkinliklerini arttırdıklarını gözlemlemekteyiz.

Masumane niyetler ile açıldığı iddia edilen yüzlerce okul, içerisinde birçok milleti barındıran Osmanlı Devletini parçalamakta çok önemli bir rol oynamış ve bunda da başarılı olmuştur.

Cumhuriyet yönetiminin gelmesi ile birlikte faaliyetleri kısıtlanan, hatta bitme noktasına gelen misyonerlik faaliyetleri, 1950'lerden sonra gerek Avrupa Birliğine girme süreciyle gerekse de başka nedenlerle yeniden canlanma göstermiştir.

Bu canlanma hareketlerini incelediğimizde ise Osmanlı Devleti içerisinde faaliyet gösteren okullar gitmiş, yerlerini; şirketler, kurslar, kitapevleri, yayın kuruluşları ve daha bir çok planlı ve organize olmuş kuruluşlar ile başka araçlara bırakmışlardır.

IV

Pavlus'un, Hristiyanlığı yayma stratejilerine bakıldığında misyonerlerin onun yolundan gittikleri görülmektedir. Nasıl Pavlus Hristiyanlığı yaymak için her yolu meşru görmüş ise bir kısım misyonerler de Hristiyanlığı yaymak, insanlara sempatik görünmek, fikirlerini ortaya koyabilecek ortamları oluşturabilmek amacıyla her şekle girmek suretiyle insanlara ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye'de; birçok kuruluşları ile faaliyetlerine devam eden Protestan misyonerlerin çalışmalarını özellikle büyük illerden yönlendirdiği bilinmektedir. Bu meyanda Ankara iliyle ilgili olarak tezimizde bilgilere yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışması giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Tezin Giriş Bölümünde Misyon ve Misyonerlik kavramları üzerinde durulmuş, kavramların anlamları hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin Birinci Bölümünde; Hristiyan Misyonerliğinin doğuşu ve gelişimi ile tarihten günümüze misyonerlik faaliyetleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin İkinci Bölümünde ise; Ankara'daki Protestan Misyonerlik faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, misyonerlerin hangi alanlarda faaliyetlerde bulunduğu incelenmiştir.

Ankara ilindeki Protestan Misyonerlik konusunun ele alındığı bu çalışmanın her safhasında, değerli tavsiyeleri ve yardımlarıyla yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Erdem ZENGÜL

24.04.2007

GİRİŞ

A-TEZİN AMACI VE ÖNEMİ

Misyonerliğin artık bilinen masum bir dini tebliğ vazifesi olmadığı bir gerçektir. Tarihte dünyanın bir çok ülkesinde yaşanan hadiseler göstermiştir ki aslında misyonerlik uzun vadede sömürgeci ülkelerin amaçlarına hizmet eden araçlarından başka bir şey değildir. Afrika'dan Hindistan'a ve daha bir çok ülkelere yayılan misyonerlik faaliyetleri Osmanlı Devleti'nde de daha çok "Okul" faaliyetleri ile etkili olmuştur. Zaman ve şartlara göre şekil alan bu zararlı faaliyetler günümüzde de etkisini farklı araçlar kullanmak suretiyle devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek jeopolitik durumu, gerekse tarihi mirası ve daha bir çok sebep bu ülkenin sömürgeci ülkelerin sürekli gündeminde kalmasını sağlamış ve iştahını kabartmıştır. Bunun en canlı örneği Milli Mücadele yıllarında yaşanmıştır. Ancak ülkesi ve milletiyle tek yürek olan Türk halkı Atatürk'ün önderliğinde bu badirenin altından da kalkmasını bilmiştir. Bununla beraber günümüz Türkiye'si üzerinde oynanan oyunlar son bulmamış silahlı güçle mücadele yerini silahsız misyoner ordularına bırakmıştır.

Misyonerlik faaliyetlerinde bulunan yabancı okulların Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kapatılması ya da etkisizleştirilmeleri ile birlikte misyonerlik faaliyetleri bir süre azalmıştır. Ancak zaman ve şartların değişmesi, bu konudaki duyarlılığın azalması ile birlikte farklı alanlarda organize ve planlı bir şekilde misyonerler daha da artarak tüm kuruluşları ile birlikte faaliyetlerini devam ettirmiştir. Örneğin bir yerde doğal afet, kimsesizlik, yardıma muhtaçlık sözkonusu

ise orada bir misyonerlik faaliyeti için yeterli gerekçe olmuş ya da daha da ileri gidilerek büyük kitlelere ulaşmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarını oluşturan etnik ya da mezhepsel farklılıklar kaşınmaktan çekinilmemiştir.

Misyonerliğin bir taraftan amaç ve metodolojisi diğer taraftan siyasal bağlantıları incelendiğinde, din ve inanç özgürlüğü bağlamında masum bir din tebliğ etme dışında farklı amaçları olan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu doğrultuda, Avrupa Birliğine girme yolunda gayrette bulunan Türkiye'de misyonerlerin yaptıkları faaliyetlerin iyi araştırılması, din özgürlüğüne uygun olan faaliyetler ile din özgürlüğünü aşarak dini kullanma boyutuna ulaşan faaliyetlerin bilimsel olarak tespit edilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Tezin en önemli işlevi, bu durumu ortaya çıkarmak olacaktır.

B-TEZİN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Misyonerlik çok geniş boyutları olan bir olgudur. Dünya genelinde misyonerlik faaliyetlerine rastlanılmakta ve bu faaliyetler geniş kapsamlı olarak halen devam etmektedir. Dünya üzerinde misyonerlik faaliyetleri daha çok Hristiyanlar tarafından yürütülmeye çalışılmaktadır. Bu bakımdan tezde ilk önce İncillerdeki misyonerliğin temelleri araştırılmıştır. Daha sonra İsa'nın ölümünden sonra Pavlus'un Hristiyan dünya üzerindeki etkisi irdelenmiştir.

Hristiyanlığın dünyaya yayılması ile birlikte Hristiyanlık içerisindeki fikir çatışmaları sonucunda Protestanlığın ortaya çıkışı ve Protestan misyoner örgütlerin dünya üzerinde örgütlenmesi üzerinde durulmuştur. Bu Protestan Misyoner faaliyetlerinin Osmanlı'dan günümüz Türkiye'sine ulaşan aşamasına kısaca değinilmiştir. Bundan sonra ise Protestan faaliyetleri dar kapsamda Ankara ili ile sınırlandırılmıştır.

Ankara'daki yapılan Protestan Misyoner çalışmalarından basın-yayın faaliyetleri, kiliseler, şirket ve dernekler ayrı ayrı sınıflara ayrılarak incelenmiştir. Tezde deskriptif metot kullanılmış, görünen olduğu gibi yansıtılmıştır. Daha sonra yorumlara yer verilmiştir.

Tez hazırlanırken, misyonerlik faaliyetlerinde bulunan çeşitli yerlere gidilerek gözlemlerde bulunulmuştur. Bu yerlere giden insanlarla görüşmeler yapılarak doğru bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada ayrıca kaynak tarama tekniği de kullanılmış olup, misyonerlik konusunda yazılmış makale, kitap, tez vb. kaynaklar taranmış ve belirli bir sistematik içerisinde raporlaştırılmıştır.

C- DİNLERİN YAYILMA AMAÇLARI VE MİSYONERLİK

Dünyada hüküm süren dinlerin geneline baktığımızda hemen hemen hepsinde, öğretilerini, kurallarını diğer insanlara anlatma eğilimi bulunmaktadır. Maniheizm, Budizm gibi dinlerde bu böyle olduğu gibi, Müslümanlık, Hristiyanlık gibi ilahi dinlerde de durum böyledir.

Budizm'in kurucusu olan Buda yaklaşık kırk beş yıl gezgin bir misyoner hayatı sürmüş, talebelerini dünyanın dört bir yanına göndermiş ve onlara hitaben de "*Keşişler! Halkların takdisi, mutluluğu, dünyaya merhamet, tanrıların ve insanların refah, mutluluk ve takdisi için yola çıkın*" demiştir. Maniheizm'in kurucusu Mani de bizzat kendisi katılmak suretiyle öğrencilerini Hindistan ve Batı Çin gibi yerlere taraftar kazanmak amacıyla göndermiştir.¹ Buda ve Mani'nin yaptığı faaliyetler, insanları kendi dinlerine kazanmak için ulaştırma faaliyetleridir.

İslam dininde de ilan yani tebliğ ve davet esastır. Örneğin Kuran-ı Kerim'de Al-i İmran suresine baktığımızda "*Rabbinden sana indirileni duyur, eğer bunu yapmazsan onun mesajını duyurmamış olursun. Allah seni insanlardan korur*"² denilmektedir.

Bu ifadeler benzer sözler diğer dinlerce de kullanılmıştır. Milli bir din olarak bilinen Yahudilikte de İsrailoğulları dışındaki insanlara Yahudiliğin anlatılması noktasında faaliyetlerin olduğu Eski Ahit'teki bazı ifadelerden anlaşılmaktadır. Hatta buna en güzel örnek sonradan Yahudiliği kabul eden Karay Türkleri gösterilebilir.

¹ Ömer Faruk Harman, "*Genel Olarak Misyonerlik*", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 27.

² Ali-İmran, 104.

Yine milli karakterli gibi görünse de Mecusilik de İran dışında yayılmaya çalışmış ve Anadolu'da koloniler oluşturulması sağlanmıştır.³ Kısaca başta da dediğimiz gibi dünya üzerinde faaliyet gösteren dinlerin hemen hemen hepsinde evrenselleşme çabaları görülmektedir.

Misyonerlik faaliyetlerine baktığımızda ise karşımıza diğer dinlerden farklı bir tablo çıkmaktadır. Misyonerlik kavramı Hristiyanlıkla özdeşleşmiş ve dini yayma faaliyeti kapsamında başka anlam ifade eder olmuştur.

Hristiyan misyonerlerin faaliyetleri incelendiğinde usul ve tarzda bazı farklılıklar görülmektedir. Biraz daha konuyu açacak olursak, örneğin Müslümanların İslamiyet'i yayma çalışmalarıyla Hristiyan misyonerlerin faaliyetleri mukayese edildiğinde mahiyet açısından önemli farklılıklar göze çarpmaktadır.

Kuran-ı Kerim'de Maide Suresi 67 nci ayette de belirtildiği üzere İslam'daki tebliğ ve irşat çabalarının temel amacı İslami öğretilerin duyurulmasıdır.

Asırlarca dünyanın dört bir yanında İslamiyet'i tebliğ etmek niyetiyle seferler düzenleyen Müslümanlar yukarıdaki ayette geçen tebliğ ilkelerini kendilerine rehber kabul etmişlerdir. Yani amaçları, karşısındaki toplumu fertlere bağlı istisnalar hariç, Müslümanlaştırmak değil, sadece İslamiyet'i anlatmak olmuştur. İnsanlara İslam dini tebliğ edilmiş, onları Müslümanlaştırmak için baskı yapılmamıştır.

Müslümanların diğer insanları Müslümanlaştırmak için baskı yapmadıklarının en önemli delili tarihi uygulamalardır. Asırlarca Osmanlı egemenliğinde yaşayan Hristiyanların, Yahudilerin ve diğer dinlere tabi olan milletlerin dillerini,

³ Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, 15-16.

geleneklerini, göreneklerini, dinlerini muhafaza etmeleri Müslümanların bu tebliğ ilkesine sadık kaldıklarının göstergesidir. Eğer Osmanlı Devleti zorla Müslümanlaştırma faaliyetlerinde bulursa idi günümüzde Balkanlarda İslam dininden başka bir din ve Türkçeden başka bir dil kalmazdı.

Hristiyan Protestan Misyonerlerin faaliyetlerine baktığımızda ise karşımıza bambaşka bir tablo çıkmaktadır. Protestan misyonerler, özellikle Osmanlı Devletinde Müslümanları Hristiyanlaştıramamışlar ise de, buna mukabil aynı din mensubu Ortodoks veya Katolik mezhebine bağlı bir kısım Ermenileri protestanlaştırmışlardır.

Tarihte misyonerlik faaliyetleri denilince karşımıza Pavlus çıkmaktadır. Pavlus nasıl insanları Hristiyanlaştırmak için her yolu meşru görmüşse, onun yolunda giden Protestan Misyonerler de dünyanın dört bir yanındaki faaliyetlerinde aynı şekilde hareket etmişlerdir. Bu faaliyetlerinde temel amaçlarının da sadece Hristiyanlığı anlatmak olmadığı, insanları ne pahasına olursa olsun Hristiyanlaştırmak olduğu görülmektedir.

Bunun yanında Hristiyan misyonerler, misyonerlik kavramına ilişkin tepkiler de dikkate alınarak yine kaynağını Hristiyan kutsal metinlerinden alan ve misyonerlik ile aynı anlama gelen çeşitli kavramlar geliştirmeyi de ihmal etmemişlerdir.

Bunların başında ise; “*evanjelizm*” ve “*evanjelizasyon*” özel anlamda Mesih ve İncil’in ulaştırmak istediği mesajın tüm insanlara ulaştırılarak, insanların kendi hür iradeleri ile Hristiyanlığa geçmelerini, ifade eden bu kavram gelmektedir. Diğer bir kavram olan İnkültürasyon ise, Hristiyanlık inancının Hristiyan olmayan toplumlara uygun metotlarla sokulması ve nüfuz etmesi, şeklinde ifade edilmektedir.

Pavlus sonrası ve günümüze kadar Hristiyanlık tarihi içerisinde bu kavrama ilişkin bir çok örneğe rastlamak mümkündür. Aynı şekilde “*şahitlik, tanıklık*” (*witness*), “*şehitlik*” (*martyria*), *beyan (proclamation)* gibi kavramları da misyonla ilişkili olarak kullanıldığını görebilmekteyiz.⁴

Bütün bu aslında içerik yönünden birbirinden pek de farkı olmayan bu kavramlar olsun, gerek geçmişte gerekse de şimdiki misyonerlik çalışmalar incelendiğinde misyonerlik faaliyetlerinde daha çok siyasal kaygıların ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin tarihte Osmanlı Devletindeki dinsel, geleneksel hoşgörünün tersine, misyonerlik faaliyetlerinde asimile etme, sömürme, karşı kültürü yok etme, kendi inanç sistemini ve değerlerini kabul ettirme gibi anlayışlar yer almıştır.

Hristiyan Protestan Misyonerlerde en çok göze çarpan şeyin muhatap toplumun kültürüne göre kendilerini uyarlamaları olduğu söylenebilir. Örneğin Türkiye’deki çalışmalarında, dağıttıkları ve sattıkları İncillerde, “*tanrı*” yerine İslamiyet’e ait olan “*Rab, Allah*” kelimelerini kullanmaları konunun açıklanması yönünde manidar olsa gerektir.

Konuyu özetleyecek olursak Protestan misyonerlerin çalışmalarında daha çok siyasal kaygılar güttükleri, amaçlarının sadece Hristiyanlığa hizmet etmek olmadığı ve hedef kitleye Hristiyanlık kültür ve geleneğini benimsetmek ve bunu yaşam tarzı haline getirmelerini sağlamak için her yolu denedikleri anlaşılmaktadır.

⁴ Barış Kerimoğlu, *Zehirli Sarmaşık Misyonerler*, Ulus Yayınları, İstanbul 2004, 17; Süleyman Kocabaş, *Misyonerlik Ve Misyonerler*, Vatan Yayınları, İstanbul 2002, 178.

D- DİN ÖZGÜRLÜĞÜ VE PROZELİTİZM

Günümüzde misyonerlik faaliyetlerinin din özgürlüğü çerçevesinde mi yoksa aşırıya kaçan çabalar ve orantısız güç kullanma suretiyle din ve kanaatini değiştirme gayretleri içerisinde mi değerlendirileceğine ilişkin tartışmalar “prozelitizm” kavramı üzerinden halen devam etmektedir.

Prozelitizm, eski Yunanca da “proselutos” kökünden gelmekte olup daha çok bir inancın mensuplarının o inancı yaymak ve yeni mensuplar kazanmak için gösterdikleri aşırı çabayı ifade etmektedir. Aslında bu kavramla ilgili olarak muhtelif din mensupları arasında gerilimler birçok kez yaşanmış olup, bu konudaki kurallar uluslararası düzeyde yargı organları önünde de halen tartışılmaya devam edilmektedir. Bu doğrultuda din özgürlüğüne ilişkin misyonerlik faaliyetlerinde bulunan ve Yunan Mahkemelerince mahkum edilen Yunan Kokkinakis hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin vermiş olduğu hüküm tarihteki ilk karar olarak göze çarpmaktadır. Prozelitizmle ilgili olarak Yunanistan’da din propagandası yapan Kokkinakis, Yunan Mahkemelerince mahkum edilmiş ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, alınan tedbiri izlenen meşru amaçla orantısız bularak 9. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.⁵

AİHM kararında ayrıca istismarcı prozelitizmin yasaklanabileceğinin belirtilmesi bununla birlikte, istismar ölçütünün irdelenmemesi bu konunun daha uzun zaman gündemde tartışılmaya devam edileceğini göstermektedir.⁶

⁵ Akif Emre Öktem, Uluslararası Hukukta İnanç Özgürlüğü, Liberte Yayınları, Ankara 2002, 415.

⁶ Öktem, 418 - 419.

Bu çerçevede misyonerlik faaliyetlerinde bulunan özellikle Protestan misyonerlerin din özgürlüğünü aşan metodlara başvurdukları gözlenmektedir. Protestan misyonerler, çoğu zaman halkın maddi, manevi zaaflarını kullanmak suretiyle kendi düşüncelerini empoze etme yoluna gitmektedirler.

Misyonerler, müzik, gezi, tiyatro vb. faaliyetler adı altında da din propagandası yapmaktadırlar. Böyle yaparak asıl amaçlarını gizlemektedirler. Bu tutum din özgürlüğünü istismar anlamına gelmektedir. Kişileri Hristiyanlık dinine kazandırmanın yanında misyonerlerin siyasi ve ekonomik amaçlarını güttükleri gibi bir takım sorular akla gelmesine sebebiyet vermektedirler.

I. BÖLÜM

MİSYONERLİK VE TÜRKİYE

A. HRİSTİYAN MİSYONERLİĞİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Misyon kelimesi, Latince “missio” teriminden gelmekte olup, genel anlamda, bir kimseye veya bir kurula verilen görevi ifade ederken⁷, diğer taraftan dinsel, bilimsel veya diplomatik bir görev yüklenmiş kimselerden oluşan kurul anlamına da gelmektedir. Misyon kelimesi; dar anlamda ise dini, kültürel ve diplomatik alanlarda kullanılan bir kelime halini almıştır.⁸

Türkçeye Fransızca dan geçen “Missionnaire” kelimesi ise; “*bir yere haber, elçi göndermek*” anlamında Latince “missio” kelimesinden türetilmiş olup, bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse veya bir düşünceye, bir ülkeye kendini adayın kişi⁹ olarak genel kabul görürken, bu görevin yerine getirilmesi amacıyla sürdürülen faaliyetler de Misyonerlik Faaliyetleri olarak adlandırılmıştır.

Misyonerlik kavramının çeşitli anlamları olmasına rağmen, misyonerlik faaliyetlerinin sonucu hep aynı olmaktadır. Misyonerlik faaliyetlerinin sonucunu; bir ülkenin insanlarını, ülkeyi ülke yapan değerler manzumesine yabancılaştırmak diye özetlenebilir.

Tarih boyunca misyonerliğin Hristiyanlığın diğer kitlelere ulaştırılması faaliyetlerinde ve daha çok Hristiyanlık dinine mensup kişiler tarafından

⁷ Bkz. Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, 3.Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1997, 411.

⁸ Türkçe Sözlük 1, Türk Dil Kurumu, 9. Baskı, Ankara 1998, II / 1571.

⁹ Kerimoğlu, 16.

kullanılması, misyonerlik ile Hristiyanlığın birbirinden ayrılmaz bir parça olduğu gibi genel bir anlayışın doğmasına neden olmuştur.¹⁰

Afrika, Ortadoğu, Pasifik Adaları vb. bölgelerde tarihte yaşanan hadiseler, ayrıca Osmanlı Devletinin son dönemlerinde misyonerlerin ve misyoner okulların faaliyetleri gibi tecrübeler bir araya getirildiğinde misyoner faaliyetler hakkındaki bu tür düşünceleri destekler mahiyette olduğu görülmektedir. Tarihte Hristiyan misyonerler, gittikleri yerlerde çoğu zaman sömürgecilerle işbirliği yapmışlardır.

Bu konuda Kenya devletinin ilk Başbakanı Kamau KENYATTA'nın söylediği: *“Hristiyanlık Afrika’ya geldiğinde Afrikalıların toprakları, Hristiyanların ise İncilleri vardı. Hristiyanlar bize gözlerimizi kapayarak dua ve ibadet etmemizi öğrettiler. Gözlerimizi açtığımızda, onlar bizim topraklarımızı, biz de onların İncillerini almıştık.”* sözleri her ne kadar aşırı bir bakış tarzını yansıtırsa da konunun önemine dikkat çekmektedir.¹¹

Misyonerler tarihte Afrika insanının fakirliğini, acizliğini suistimal etmiştir. Bu insanların özellikle çocuklarını Hristiyan yetimhanelerinde yetiştirmişlerdir. Yetiştirilen bu çocuklar arasından zeki çocukları ise Avrupa Ülkelerine göndermişlerdir. Bu çocukları kendi istedikleri şekilde yetiştirerek, yerli ama kendi içlerinden birisi olarak tekrar kendi ülkelerine göndermişlerdir. Böylece bu ülkelerdeki egemenliklerini o ülkenin kendi çocukları vasıtasıyla devam ettirmişlerdir.

¹⁰ Kerimoğlu, 16.

¹¹ Ergün Poyraz, *Misyonerler Arasında Altı Ay*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004, 29.

İngiltere ve Fransa gibi büyük devletler Afrika topraklarından çekilmeden, yerlerine çıkarlarını koruyacak Hristiyanlığa geçmiş ya da kendilerine sempati ile bakacak bir yerliyi bırakmadan asla o toprakları terk etmemişlerdir. Onlar, silahlı sömürü faaliyetlerine yerli işbirlikçileri vasıtasıyla diplomatik yollardan devam etmişlerdir.

Tarihe göz attığımızda, sömürge yönetimleriyle, misyoner işbirliği birbirini tamamlayan öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber misyonerler, genellikle kendi ülkelerinin sömürdüğü ülkelerde rahat bir şekilde faaliyetlerini sürdürürken, diğer sömürgelerin bölgelerinde, faaliyetleri izne tabii idi. Bir Protestan misyonerin bulunduğu yerde Ortodoks veya Katolik mezhebine bağlı misyonerler var ise karşılıklı bir memnuniyetsizlik de var demektir.¹²

Günümüzde Misyoner faaliyetlerinin geldiği noktayı gösteren önemli örneklere rastlamak mümkündür. Misyonerlik gerçeğine en güzel örneklerden birisi Ruanda'da yaşanmıştır. Fransa da yayınlanan haftalık Le Nouvelle Observateur gazetesinde yer alan bir haberde; Fransa desteğiyle hareket eden Katolik kilisenin misyonerlik faaliyetleri ile Ruanda'da binlerce insanı kandırarak Hristiyanlaştırdığı, sonra da bu insanlar arasına nifak tohumları ekerek Hutular ile Tutsi kabilelerini birbirine düşürdüğü, 500 binden fazla insanın hayatına mal olacak katliam yaptırdığı, işin daha da acı tarafı kilisenin devlet içinde devlet olarak Ruanda'nın en büyük toprak ağası olduğu gerçeğini, kendi ağızları ile ifade ettikleri belirtilmektedir.¹³

¹² Kocabaş, 54.

¹³ Poyraz, 50-51.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Hristiyanlığın tüm dünyaya yayılması ile birlikte ortaya çıkan maddi güçlükler, gerek sömürülecek ülkelere gönderilen himaye edilmesi gereken misyoner din adamları, gerekse de kendi çıkarları doğrultusunda başka ülkelerde yürütecekleri faaliyetlere uygun bir maske ihtiyacı duyan sömürge devlet yöneticileri arasında belirli bir birliktelik oluşmuş, bu birlikteliğin sonucunda da misyonerlik yeryüzünde daha örgütlü, planlı ve yaygın bir hale gelmiştir.¹⁴

Misyonerlerin içerisinde sadece dini kaygıyla faaliyette bulunanlar olsa da onların faaliyetleri bir şekilde sömürgeci devletlerin yararına kullanılmaktadır. Çeşitli metodlar ile Hristiyanlaştırılan insanlar, kendi toplumlarına yabancılaşmaktadır. Böylece, içlerinden bir kısmı sömürgecilerin doğal işbirlikçileri durumuna düşmektedirler.

Misyoner faaliyetlerinin sömürgecilere hizmet ettiği bizzat misyonerler tarafından bile dile getirilmektedir. Örneğin; 1850’li yıllarda Amerikan ticaretine yaptıkları hizmetleri Board’lı bir misyoner şöyle dile getirmektedir; *“Eğer ülkemizin imalatçıları Çin’e, Afrika’ya, Sandwich Adaları’na ve Hindistan’a artan oranlarda çıkıyorlar ve buralarda verimli sonuçlar elde ediyorlarsa, bütün bunlar o yöreye ulaşarak insanların yaşama alışkanlıklarını değiştiren, önyargılarını kıran ve daha önce tanımadıkları rahat ve zenginliklere talep yaratan kurtuluş müjdecileri (misyonerler) sayesinde.”*¹⁵

Tabii misyoner ve misyonerlik ifade edilirken, dinini özgürce, gerekirse manastırda yaşamak isteyen, sadece iyi niyetlerle dünyanın öbür ucu da olsa gönüllü

¹⁴ Kerimoğlu, 18.

¹⁵ Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu’daki Amerika, 19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Amerikan Misyoner Okulları, İstanbul 1999, 18.

olarak giderek insanlara Hristiyanlığı anlatmaya çalışan samimi dindar Hristiyanların kastedilmediği açıktır.

Burada söz konusu olan, Hristiyanlar arasından ayrıca eğitime tabi tutulan, her imkan ve fırsattan yararlanarak Hristiyanlığı yaymaya çalışan, gidecekleri ülkeye göre şekillenen, o ülkenin ihtiyacına göre gerekirse dil bilimcisi, doktor gibi meslek mensubu kimliği altında o ülkeye giden misyonerlerdir.

Bunun yanında bir de misyonerler ile birlikte hareket eden din maskesi altında ciddi sermayeye sahip, binlerce gönüllüsüyle organizeli, planlı faaliyet yürüten, dini aşan faaliyetlerle toplumları birbirine düşüren, bunu yaparak da kendi lehlerine çıkar, menfaat sağlayan misyoner örgütler vardır.

1. İncillerde Misyonerliğin Temelleri

Hristiyan Misyonerler, misyonerlik faaliyetlerini İncilere dayandırmaktadırlar. Misyonerlik faaliyetlerini daha iyi anlayabilmek için İncilerdeki bu cümleleri incelemek gerekmektedir.

Markos İncil'indeki: *“Ve onlara dedi: Bütün dünyaya gidin, İncil'i bütün hilkate (yaratılmışlara) vazedin. İman edip vaftiz olunan kurtulacaktır; fakat iman etmeyen mahkum olacaktır.”*¹⁶ ifadesi misyonerlik için temel alınmaktadır.

Luka İncil'indeki: *“Ve onlara dedi: Böyle yazılmıştır, Mesih elem çekecek, üçüncü gün ölülerden kıyam edecek ve Yaruşalim'den başlayarak bütün milletlere günahların bağışlanması için onun isminden tövbe ilan edilecektir. Siz bu şeylerin şahitlerisiniz.”*¹⁷ cümlesi ve Yuhanna İncil'indeki *“Sen beni dünyaya gönderdiğin gibi, ben de onu dünyaya gönderdim. İsa yine onlara dedi: Size selamet! Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum.”*¹⁸ ifadesi de misyonerlerin faaliyetlerinin temellendirildiği ifadelerdendir.

Misyonerler, Misyonerlik açısından en net ifade olarak Matta İncilindeki şu sözleri göstermektedirler. *“İsa yanlarına gelip kendilerine şunları söyledi; Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. Bu nedenle gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz*

¹⁶ Markos, XVI / 15-16.

¹⁷ Luka, XXIV / 46-48.

¹⁸ Yuhanna XVII / 20-21.

*edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.”*¹⁹ sözlerine dayandırmaktadırlar.

İncilleri tahlil ettiğimizde; bu ifadelerin İsa'nın dünyaya tekrar gelmesi, yani ikinci dirilişinden sonra sarfedilen sözler olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Hristiyanlıkta, Tanrı'nın insanların günahlarına kefarete olarak biricik oğlunu çarmıha gerilmek suretiyle göğe, yani yanına aldığına inanılmaktadır. İncil'e göre; Çarmıha gerilişinin üçüncü gününde İsa, Celile'de onbir öğrencisine tekrar görünmüştür.²⁰

Misyonerler, Hristiyanlığın bütün insanlığa geldiğini genel manada İncillerdeki yukarıdaki ifadelerle dayandırmaktadırlar. Oysa ki İncillerde Hz.İsa'nın bu anlatımları dışında farklı söylemleri söz konusudur. Örneğin İsa'nın hayattayken Havarilerine söylemiş olduğu Matta incilindeki; *“İsa, on ikileri şu buyrukla halkın arasına gönderdi: 'Diğer uluslara ait yerlere gitmeyin. Samiriye'lere ait kentlerin de hiçbirine uğramayın. Bunun yerine, İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurun.”*²¹ sözlerini incelediğimizde İsa'nın aslında, sadece İsrailoğullarına gönderilmiş ve ayrımcılık yapan bir tipolojiyle karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Misyonerlik hakkındaki bu farklı söylemler de; “Misyonerlik ile ilgili sözlerin sonradan mı ortaya çıkarıldı?” gibi bir takım soruların akla gelmesine neden olmuştur.

¹⁹ Matta, XXVIII /18-20.

²⁰ Matta, XXVIII / 8-18.

²¹ Matta, X / 5-7.

2. Hristiyan Misyonerliğinin Oluşmasında Pavlus'un Yeri

İsa Havarilerini sadece İsrail Oğullarına gönderirken günümüzdeki Hristiyanlık ise Pavlus'un öğretilerine dayanmaktadır.²² Yahudi asıllı olan Pavlus ilk zamanlarında Hristiyanlığı Yahudilik karşısında büyük bir tehdit görenek Hristiyanlara karşı yürütülen öldürme olaylarında yıllarca yer almış, yine inanişre göre; Şam yolunda Hristiyanların peşine düştüğü bir esnada yolda İsa'nın görüntüsüyle karşılaşınca da tövbe ederek²³ Hristiyanlığı benimsemiş ve İsa'nın ölümü, yeniden dirilmesi konularına yorumlar katmış ve başka inançlarla birleştirerek Hristiyanlığa yeni bir anlayış getirmiştir.

Bundan sonra kendini Hristiyanlığa adayan Pavlus, İsa'nın ölümünden sonra getirmiş olduğu yeni anlayış karşısında Kudüs'te gördüğü tepkiler üzerine, Roma İmparatorluğu'nun önemli merkezlerinden biri olarak bilinen Antakya'ya yerleşmek zorunda kalmıştır. Burada kendisini ve cemaatini diğer Yahudilerden ayırt etmek için de ilk defa "*Christian*"(Mesihî) adını kullanmaya başlamıştır.²⁴

İlk olarak Paganist kültür içerisinde etkili olan Pavlus, insanların Hristiyanlaşması uğruna hemen her şeyi meşru görmüştür. O'nun Korintlere yazdığı birinci mektubunda ifade edilen;

"Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim kutsal yasanın denetimi altında olmadığım halde yasa altında olanları

²² Bayram Küçüköğlü, *Türk Dünyasında Misyonerlik Faaliyetleri*, İstanbul 2003,18.

²³ Bkz. Elçilerin İşleri, IX /1-19.

²⁴ Kerimoğlu, 26.

kazanmak için onlara yasa altında imiş gibi davrandım. Yasaya sahip olmayanları kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp edip bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum.” sözleri kendi metodunun dayandığı anlayışı ortaya koyması açısından önemlidir.²⁵

Bu sözlerinin takipçisi olan Pavlus, sünnet olmayı reddeden Romalı putperestleri kandırabilmek için sünnet olmadan da İncil'i kabul edebileceklerini ifade etmiştir. Paganlar sadece sünneti değil Tevrat'da bulunan bir çok hükümleri de reddediyorlardı. Pavlus, yorumlarında onların bu tutumlarını da dikkate alıyordu. Sadece faydacı bir anlayış benimseyen Pavlus'un bu tutumu, misyonerliğin ikiyüzlü stratejisine bizzat uygulamalı olarak kaynak teşkil ettiği ileri sürülmektedir.²⁶

Böyle yaparak Pavlus, sadece İsa Mesih'in getirdiği müjdenin duyurulması değil, muhatap alınan kimsenin de ne yapıp edip kazanılması amacını gütmüştür.²⁷ Pavlus, her şeyi mübah görmesi anlayışı yüzündendir ki Kudüs'teki İsevilerin hışmından Romalı askerlerin müdahalesi sayesinde Antakya'ya kaçarak canını zor kurtarmıştır.²⁸

Pavlus'un bu yaklaşımları sonucu Paganlar arasında hızla yayılmaya başlayan Hristiyanlık zamanla Roma'ya kadar yayılma imkanı bulmuştur. Hristiyanlık, Roma İmparatorlarının baskıları sonucu ilk zamanlarda kısa süreli bir duraklama dönemi

²⁵ I.Korintoslulara, IX / 19-22

²⁶ Bkz. Ali Rıza Bayzan, "Haçlı Seferlerinden Diyalog Sürecine Türkiye'yi Hristiyanlaştırma Projesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 10 Haziran 2001,11.

²⁷ Tuncer Günay, Misyoner Örgütleri Ve Misyoner Faaliyetleri, Ankara Ticaret Odası, Ankara 2006, 307.

²⁸ Kerimoğlu, 34.

yaşamış, bu dönem içerisinde Roma baskıları yüzünden çok sayıda Hristiyan öldürülmüş, ayrıca Hristiyanlık dünyasının önemli simaları olan Pavlus ve Petrus Roma'da katledilmiştir.

Roma imparatoru Konstantin zamanına gelindiğinde, yapılan baskılar sonuç getirmemesi ve Hristiyanlığın yayılması engellenemeyince, Hristiyanlara özgürlük sağlayan Milan Fermanını (M.S 313) Konstantin imzalanmak zorunda kalmıştır. Milan Fermanı ile Hristiyanlar üzerindeki üç asırdır süren baskılar sona ererken, Hristiyanların ellerinden alınan tüm mallar da iade edilmiştir. Hristiyanlık ise daha sonra Roma'nın resmi dini olarak kabul edilmiştir.²⁹

Pavlus'un İsa'yı ırkının çizgilerinden soyutlayarak evrensel bir kurtarıcı haline getirmesi, İsa'nın ölümüne, yeniden dirilmesine yeni yorumlar getirmesi Paganist dünyaca heyecanla karşılanmış, Hristiyanlık sadece ruhi bir hareket ve Yahudiliğin içinden çıkma bir mezhep iken Pavlus ile birlikte evrensel bir mahiyet almıştır.³⁰

Bununla birlikte büyüyen Hristiyanlık içerisinde farklı kültürlerin (pagan vb.) etkisiyle bir takım görüş ayrılıkları baş göstermiş, meydana gelen sorunlar üzerine (325) yılında Hristiyan aleminin ilk ökümenik konsili olan İznik Konsili toplanmak zorunda kalmıştır. Kilise babaları tarafından İznik konsilinde ve ondan sonra toplanan diğer konsilerde Hristiyanlığın inanç esasları tespit ve tescil edilmiştir.³¹

²⁹ Kerimoğlu, 28.

³⁰ Kerimoğlu, 27.

³¹ Küçüköğlü, 20.

İznik Konsilinde muhalif olarak kalan ve “*babanın ezeli olduğunu, İsa'nın ise sonradan yaratıldığından her ikisinin cevherinin bir olmasının mümkün olamayacağını*” savunan Arius ve taraftarlarının görüşleri konsilde kabul görmezken, konsilden doktrin tartışmalarına noktayı koyan şu karar çıkmıştır: “Oğul, Baba'dan çıkmış bir yaratık değildir. Oğul tevlit edilmiştir, yaratılmamıştır. O, Baba ile aynı tabiata ve öze sahiptir.”³²

İznik Konsilinin arkasından Hristiyanlık dünyasındaki teolojik problemler sona ermemiş, İznik Konsilinin ardından İstanbul (381)-Efes Konsili (431)-Kadıköy Konsili (451) toplanarak Hristiyanlar arasında ortaya çıkan inanç problemlerine çözüm aranmıştır.

Bu Konsillerden sonra da belirli mesafe kat eden Hristiyanlık Avrupa'dan, uzak doğu ülkelerine, oradan da dünyanın dört bir yanına yayılma imkanı bulmuştur. Böylece, başlangıçta kişisel gayretlerle başlayan misyonerlik faaliyetleri zamanla güçlenmiş ve güçlü devletlerin öncülük görevini üstlendiği bir teşkilat haline gelmiştir.

Hristiyan dünyasında Pavlus'un İsa'nın dininde tahrifatlar yaptığı, kendi görüş ve öğretilerini Hristiyanlık dinine dahil ettiği yönündeki tartışmalar ise hala sürmektedir.³³

Misyonerlik, tarihten günümüze dünya tarihinde önemli bir yer işgal etmiştir. Çeşitli dönemlerde farklı mahiyet arz etmiştir. Bu yüzden misyonerlik tarihsel olarak

³² Kocabaş, 22.

³³ Küçüköğlü, 23.

dönemlere ayrılarak incelenmektedir. Misyonerliğin farklılıklar arzettiği dönemleri şöyle sıralamak mümkündür.

1. 33-100 arası, Havvariler Dönemi,
2. 100-800 arası, kiliselerin kurulması,
3. 800-1500 arası, Ortaçağ Dönemi,
- 4.1500-1650 arası, Reform Dönemi,
5. 1650-1793 arası, Reform sonrası dönem,
- 6.1793-1965 arası, modern dönem,
- 7.1965'den sonra sonraki dönem de diyalog dönemidir.³⁴

³⁴ Abdurrahman Küçük, "Misyonerlik ve Türkiye", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, 37; Kerimoğlu, 35.

3. Protestanlığın Ortaya Çıkışı

Tezin konusunu misyonerlik oluşturmasına rağmen kapsamı Ankara ili ile sınırlıdır. Ankara'da daha çok Hristiyanlığın Protestan mezhebine bağlı misyonerler faaliyette bulunmaktadırlar. Bu yüzden tezde kısa bir Şekilde Protestanlığın ortaya çıkışı üzerinde durulacaktır.

Protestanlık ve Reform Hareketleri ile özdeŐleŐen Martin Luther ncesi Avrupa'sında, Hristiyanlığın özündeki değerlere bağlılık yerine Şatafatlı bir yaşam sürdürmekte olan Papalık, tüm kurumları ile bir yozlaŐma içerisinde bulunmakta idi. Ortaçağ Avrupasında dinsel irade sahibi olan Papa ile siyasal iradenin baŐı olan krallar arasındaki iktidar kavgaları bu çağın en temel özelliğini teşkil etmektedir.³⁵

Bu dönemde gerek köylü ve iftcilerden toplanan vergilerle gerekse de Endüljans uygulamasından elde edilen gelirlerle 16.yüzyılın ilk çeyreğinde İtalya'daki devletlerin en güçlülerinden biri haline gelen papalık bu gücü elinden bırakmamak için elinde bulundurduğu siyasal ve askeri gücü kullanmaktan çekinmemiŐtir.³⁶

Buna karşın ise zorla alınan vergiler, kilise içerisindeki yolsuzluklar ve diğer olumsuz uygulamalarla göze arpan Papalık, dinsel bir kurum olmasına rağmen halkın üzerindeki etki ve otoritesini ise hızla kaybetmektedir.

³⁵ Hakan Olgun, *Luther ve Reformu Katolisizm'i Protesto*, Fecr Yayınları, Ankara 2001, 11-13.

³⁶ Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası III*, Cem Yayınevi, İstanbul 1994, 136.

Papalığa karşı ilk tepkiler ise, her ne kadar Papalık tarafından dikkate alınmasa da 14.yy da Viyana konsilinde dile getirilmiştir.³⁷

Bu arada Luther öncesinde John Wycliffe ve Jan Hus gibi önemli simalar Reform sürecine yavaş yavaş zemin hazırlamakta; papalık ve kilise kurumuna, dini hiyerarşiye, Papanın hükümranlığına, kilise vergisine karşı çıkmaktadırlar. Ancak bu isimler Papalığın yoğun baskısı ve diğer olumsuz etkiler sebebiyle Luther kadar istenilen etkiyi gösterememişlerdir.

Reform ile adından söz ettiren Martin Luther 10 Kasım 1483 yılında dünyaya gelmiş, çocukluk döneminin ardından almış olduğu sekiz yıllık bir eğitimden sonra felsefe öğretmenliğiyle görevine başlamıştır.³⁸ Luther, daha sonra dini bir hayatı benimsemiştir.

Luther'in manastır hayatına geçişi ile ilgili bir çok rivayetler anlatılmaktadır. Bu rivayetlerden bazıları fırtınalı bir günde yaşadığı ölüm korkusu, sevdiği bir arkadaşının ağır bir hastalık geçirerek ölmesi, şefkatli olmayan bir babanın etkisi gibi sebepler Luther'in dini bir hayatı benimsemesinin sebepleri olarak ileri sürülmektedir.³⁹

Manastır hayatına 17 temmuz 1505'de başlayan Luther, babasının hukuk öğrenmesini istemesine rağmen "Augustinus`cu Keşişler" tarikatına girmiş, manastır

³⁷ Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II.Vatikan'a*, (çev. Mehmet Aydın), Türk Tarihi Kurumu, Ankara1990, 47.

³⁸ Olgun, 31-33.

³⁹ Olgun, 32.

şartlarının dini kurallarına sıkı bir şekilde uymuş ve bunun mükafatı olarak da 1507`de papazlık görevine getirilmiştir.⁴⁰

1512`de doktorasını bitirip teoloji doktoru ünvanını da alan Luther, daha sonra felsefe profesörlüğünden teoloji profesörlüğüne getirilmiş ve vermiş olduğu seri konferans ve derslerle adından söz ettirmeye başlamıştır.

Luther`in mevcut Hristiyanlık inancını sorgulamaya “*Tanrı objesini sorgulamak*” ile başladığı söylenebilir. Luther`in Katolik inancındaki, Tanrı`nın insanları durumuna göre ödüllendirmesini veya cezalandırmasını, yani bir yargıç tanrı anlayışını kabul etmediği için Kilise`ye karşı çıktığı genel kabul gören bir rivayettir. Luther in kendi iç dünyasında Papalıkça kabul gören Tanrı tasavvuru, kurtuluş ve iman anlayışları gibi konuları kabullenememesine ilişkin yaşadığı sıkıntılar ve Papalığın Roma` da şatafatlı bir yaşam sürmesi onu, zamanla siyasal gelişmelerin de yönlendirmesiyle kilise ve Papa`yla karşı karşıya getirmiştir.

Luther`in kurtuluşa yönelik yıllardır yaşadığı sıkıntılarını, Pavlus`un Romalılara mektubunda yer alan; “*Tanrı`nın insanı akladığı, Müjde`de açıklanır. Aklanma yalnız imanla olur. Yazılmış olduğu gibi, İmanla aklanan insan yaşayacaktır.*”⁴¹ sözleri ile aştığı belirtilmektedir.

Luther, bu sözleri anladıktan sonra onun için Katolik inancındaki “yargıç tanrı” inancı yerine herkesi kucaklayan şefkatli, bağışlayıcı ve güvenilir bir “baba” tanrı anlayışı sözkonusu olacaktır. Luther`in yıllardır içindeki huzursuzluğu sona

⁴⁰ Günay, 91.

⁴¹ Rom. I:17.

erdiren bu tecrübe, "Evanjelik Tecrübe" veya bu sorunu manastırın kulesinde bulunan bir odada aştığı içinde "Kule Deneyi" olarak adlandırılmaktadır.⁴²

Luther reformunun diğer önemli saç ayaklarından birisi de kurtuluş meselesidir. Luther kurtuluş meselesinde imanı ön plana çıkararak insanın kurtuluşa ermesinin ancak Tanrı tarafından olacağını, şahsi uğraşla imana ulaşamayacağını; bu meyanda kalbinde iman olduğunu duyan herkesin imanlı olduğu ve imanlı olduğu için de kurtuluşa ereceğini, duyurmaktadır. Luther teolojisinde bu durum, kurtuluşa ancak Tanrı'nın lütfu, İsa'nın fazileti ve iman sayesinde ulaşılabilir, şeklinde formüle edilmektedir.⁴³ Luther'in bu anlayışı Protestan misyonerliğinde de etkisini göstermiştir. Protestan misyonerler, ferdi kurtuluşa önem vermektedirler.

Luther'e göre kişi, yaptığı işlerle yani Kilise'ye yardım, Endüljans alma ile değil, iman ile kurtulur. İman ise Tanrı tarafından insana verilen lütfu ile olur.

Reformist öğretinin son ayağında ise dinsel otorite anlayışı vardır. Luther dinsel otoriteyi kilise ve Papalığın temsil etmediğini, fakat kilise ve Papalığın bunu çıkarları için kullandığını; gerçekte otoriteyi Kutsal Kitap'ın temsil ettiğini belirterek onu herkesin okuyup anlamasına sunmaktadır. Luther, bu anlayışının bir gereği olarak daha sonra Kutsal Kitap'ı Almancaya tercüme etmiştir. Onun yaptığı tercüme günümüzde de Alman edebiyatının önemli örnekleri arasında sayılmaktadır.

Luther, kilisenin teolojik yapısı kadar ritüelleri üzerinde de durmuştur. Özellikle kilise sakramentleri ile ilgili bir çok eleştiri getirmiştir. Bu sakramentlerin

⁴² Olgun, 36-38.

⁴³ Olgun, 111.

bir kısmını tamamen reddetmiş diğer kısmını ise, ya reform teolojisi doğrultusunda yeniden anlamlı hale getirerek izah etmiş, ya da olduğu gibi kalmasını sağlamıştır.⁴⁴

Luther, Papalığa yönelik önemli eleştirilerden birini Endüljans meselesinde ortaya koymuştur. Latince “*hayra eğilmek*” veya “*bağışlama*” anlamına gelen Endüljans, günahkar kişilerin günahlarının bağışlanması anlamını ifade etmektedir.⁴⁵ Endüljans uygulaması, sonraki dönemlerde kiliseye gelir sağlayan bir ritüel haline dönüşmüştür. Böylece bağışlanma için artık ibadet etmeye ve dua etmeye gerek kalmamıştır. En büyük ibadet Kiliseye bağışta bulunmak olarak görülmeye başlanmıştır.

Luther Endüljans uygulamasına yönelik gözüken ancak bunun yanında Papalığı, ruhban sınıfının çeşitli uygulamaları gibi bir takım olumsuz yargıları sorgulayan doksan beş maddeden oluşan Endüljans karşıtı tezini, 1 Kasım 1517’de Wittenberg Şato Kilisesi’nin kapısına asarak halka ilan etmiştir.

Luther bunların yanı sıra kurtuluşa ancak iman ile ulaşılabileceğini, tek otoritenin kutsal kitap olduğunu, kilise yönetiminde laiklere daha çok yer verilmesi gerektiğini, yerel kiliselerin Roma’ya bağlı olmamaları gerektiğini, kutsal yer ziyareti, perhiz, günah itirafı gibi uygulamaların kaldırılmasını, Endüljans ticaretine karşı çıkılması gerektiğini; yani bütün reformist görüşlerinin özünü, doksan beş maddelik bu tezinde yer vermektedir.⁴⁶

⁴⁴ Olgun, 175.

⁴⁵ Ö. Faruk Harman, “Endüljans”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (DİA), İstanbul 1995, X/ 209.

⁴⁶ Olgun, 46-47.

Luther bu görüşlerini Augsburg görüşmesinde de dile getirerek Roma ile ilişkilerin daha da gerilmesine sebebiyet vermiştir. Roma'nın tavsiyelerini dikkate almayan Luther Papalık tarafından aforozla tehdit edilmiş, Luther ise aforozla tehdit edildiğine dair fermanı halkın önünde yakarak Papalık makamını tanımadığını, tek otoritenin kutsal kitap olduğunu ifade ederek cevap vermiştir.

Roma ile karşı karşıya gelenlerin akibetini iyi bilen ve Papalığın halktan fazla vergi almasını ve asker toplamasını eleştiren Alman Prensi Frederick, Luther'i Papalığa karşı destekleyerek onu himayesine almıştır. Bu süreci iyi değerlendiren Luther de reform sürecinin önemli bir adımını daha atarak Yeni Ahit'i Latince'den Almancaya tercüme etmiştir. Bu arada yaşanan köylü isyanı Luther in siyasal idare konusundaki fikirlerini de ortaya koymasına imkan vermiştir.⁴⁷

Bir çok prenslikten oluşan ve dağınık bir yapıya sahip Almanya'da prenslerin toprak gelirlerinden fazla para alma istekleri, yine kilisenin para istekleri, şövalyelerin yağmalamaları ve Luther'in Reform düşüncesindeki çiftçiye ve köylüye bakışı, köylü isyanı için önemli nedenlerden olacaktır. Bu ve benzeri sebepler ışığında çok geçmeden köylüler, on iki maddelik bir manifesto ilan ederek ayaklanmayı başlatmışlardır.

Luther, köylü isyanı ile köylülerin sorunlarını görmüş idarecilere telkinlerde bulunmuştur. Bunun yanında Luther, köylüleri de isyanı bırakmaya çağırmıştır. Ancak isyan çığrından çıkıp her yerde kan akmaya başlayınca Luther de isyancıların

⁴⁷ Franz Lau, *Luther*, (çev.İbrahim Sarı), Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1992, 76.

haklılıklarını yitirdiklerini söyleyerek idarenin yanında yer almış ve isyancıların cezalandırılmasını istemiştir.⁴⁸

Nitekim isyan 1525 yılında ancak prenslerin güçlerini birleştirmesiyle bastırılmış ve köylülerin lideri konumundaki Münzer idam edilmiştir. Böylece Luther köylüler nazarında kısmen itibarını kaybederken, idarenin yanında yer alarak ise prensler nazarında etkinliğini iyice artırmıştır.

Bu arada Alman imparatoru V. Charles Alman prenslerden Luther'in cezalandırılmasını isteyen Worms fermanının uygulanmasını istemiş ise de 5 Alman prensi ve on dört kent yöneticisi Luther'in yanında yer alarak imparator ve Papalığın kararını bir bildiriyle kabul etmeyerek protesto etmişlerdir. Bu harekete katılanlar da “*Protestan*” olarak lanse edilmiştir.⁴⁹

Bu dini protestonun esas gayesi ise şu cümlelerle belirtilmekteydi; “*Allah'ın şerefi veya ruhların selameti bahis konusu olunca, herkes Allah'ın huzurundadır ve sadece Allah'a karşı hesap verir.*” Aslında “*Protestan*” terimi günümüzde evrensel bir terim olarak kullanıldığı iddia edilse de gerçek böyle değildir. Örneğin Almanlar, “*Evanjellik*” terimini Protestan terimine tercih ederlerken; Anglikanizmin büyük kesimi de bu terimi benimsememektedirler. Buna karşılık Reformdan çok sonraları ortaya çıkan Babtistler ve Metodistler gibi Hristiyan mezhepler de gönüllü olarak Protestanlığa aidiyetlerini ilan etmişler böylece Reform içerisinde tarihi olmasa da manevi esasını bulan tüm adlandırmaları belirten, ilginç bir terim haline gelmiştir.⁵⁰

⁴⁸ Olgun, 66-67.

⁴⁹ Olgun, 71.

⁵⁰ Roger Mehl, “Protestanlık Mezhebi”, *Din Fenomeni*, (Çev. Mehmet Aydın), Tekin Kitabevi, Konya 1933, 246.

Tekrar konumuza döndüğümüzde, Luther'in reform hareketlerine Katoliklerin karşı reform hareketleri gölge düşürmüş ve tartışmalar sürüp gitmiştir. Nürnberg anlaşması sonrasında etkisini iyice yitiren yaşlı Luther 18 Şubat 1546 yılında, hayata veda etmiştir.

Bugün de bir çok kolu ve milyonlarca cemaati ile Hristiyan dini içerisinde önemli bir mezhep olarak yerini alan Protestanlık, Hristiyanlığın yayılması noktasında da en faal misyoner mezhep olarak göze çarpacaktır.

4. Protestan Misyoner Örgütlerin Oluşumu

Luther ile birlikte Luthercilik Almanya'ya, İskandinav ülkelerine hakim olurken; Calvin tipi Reform İsviçre'nin bir kısmında, Fransa, Macaristan ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Zwingli tarafından ifade edilen reform anlayışı ise İsviçre'de özellikle Zürih'de kendini göstermiştir.⁵¹

Bunun yanında Zwingli ve Calvin tarafından ileri sürülen fikirler sonucu reforme edilmiş kiliseler ortaya çıkarken, 16.yy da Calvinci görüş ile Katoliklik arasında bir ortayol kabul edilen Angilikan Kilisesileri bu yüzyılda ortaya çıkmışlardır.

17. Yüzyılda Mahalli kiliselerin bağımsızlığını savunan ve Kiliselerdeki merkezileştirme ve hiyerarşiye karşı çıkan Kongregasyonalist Kiliseler ile Ana babtist geleneğini izleyen Babtist Kiliseleri, 18.yy da Angilikan kilisesinden ayrılan Methodist Kilisesi, 19. Yüzyılda Pentikostal Hareketleri gibi bir takım mezhepler ortaya çıkmıştır.⁵² Bunlarında yanında 20.Yüzyılda Hristiyan dünyası içerisinde genelde sapkın olarak görülen Mormon Tarikatı, Moonculuk, Yahova Şahitleri gibi de bir takım akımlar da belirmiştir.

Geriye doğru bakıldığında Protestanlığın yayılması ile ilgili olarak sistemli sayılabilecek organizasyonlar daha çok 18.yy da dikkati çekmektedir. Bu yüzyılda İncili yaymak için;

-Society for the Propagation of the Gospel (1701)

-London Missionary Society (1795)

⁵¹ Aydın, 252.

⁵² Aydın, 254.

-Church Missionary Society (1799)

-General Babtist Missionary Society (1813)

-American Board of Commissioners for Foreign Missions (1810)

gibi bir çok misyoner örgütler kurulmaya başlanmıştır.⁵³

20.Yüzyıla gelindiğinde ise Hristiyanlığı birleştirme çalışması da denen “Ökümenizm” hareketi ortaya çıkmış, bu hareket 1910 yılında “Uluslararası Müjdeciler Konferansı”nda örgütlü hale gelerek 1948 yılında 147 mezhepten Katolik haricinde 44 ülke temsilcisinin katılımıyla “Ökümenik Kiliseler Birliği”ni (Dünya Kiliseler Birliği) oluşturmuştur.⁵⁴ Bu organizasyonlar sayesinde daha planlı hareket imkanı bulan Protestan Misyonerlik Asya, Afrika ve Avusturalya ülkelerine kadar ulaşma imkanı bulmuştur.

Belirtilen misyoner teşkilatları günümüze kadar ulaşmış çok önemli kuruluşlardır. Günümüzde ise en güçlü Protestan Misyoner kuruluşları Amerika da bulunan, Southern Baptist Convention International Mission Board, Wycliffe Bible Translators USA, Assemblies of God, New Tribes Mission ve Campus Crusade for Christ International gibi misyoner kuruluşlardır. Sadece 1990 yılı verilerine göre 700 civarında misyoner kuruluş ABD’de faaliyet göstermektedir.⁵⁵

⁵³ Numan Malkoç, “Türkiye’de Protestan Misyonerliği”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, 162.

⁵⁴ Bkz.Ahmet Hikmet Eroğlu, *Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005, 60-73.

⁵⁵ Ömer Turan, *Avrasya’da Misyonerlik*, Ankara 2002, 180-181.

B. TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Türkiye bulunduğu jeopolitik konumu yüzünden dünyada her zaman önemli bir yer işgal etmiştir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya çeşitli milletlerin mücadele alanı olmuştur. Ayrıca Hristiyanların ilk konsillerinin Türkiye'de yapılması Hristiyanlığın en önemli şahsiyeti haline gelmiş olan Pavlus'un başlıca faaliyet alanları olması bakımından da Türkiye Hristiyanlar için önemli bir yerdir. Bu yüzden Türkiye Hristiyan Misyonerler için her zaman hedef ülke olmuştur.

Türkiye'deki günümüzde yapılan misyonerlik faaliyetlerini anlayabilmek için tarihi geçmişi ile ilgili de bilgi sahibi olmak gerekir. Bu yüzden Osmanlı Devleti döneminde yapılan misyonerlik faaliyetlerine de kısaca değineceğiz.

1. Osmanlı Devleti'nde Misyonerlik Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nde ilk misyonerlik faaliyetleri Fransız Katolikleriyle başladığı söylenebilir. Osmanlı Devleti ile Fransa arasında 16.Yüzyıl'da yapılan anlaşmalar çerçevesinde farklı tarikatlardan Fransız Katolik misyonerleri, kendi cemaatlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Osmanlı Devleti'nden manastır kurma ve okul açma imtiyazları almışlardır. Bu imtiyazlardan faydalanan Katolik mezhebine bağlı Cizvitler Fransa devletinin desteğiyle ilk Fransız okulu Saint Benoit Okulu'nu 1583 yılında Osmanlı topraklarında açarken bunu daha sonraki asırlarda başka okullar takip etmiştir.⁵⁶

⁵⁶ Küçüköğlü, 66.

Fransız Katolik Misyonerler 16. Yüzyılda, Osmanlı sınırları içerisinde (500) okul açtığı, (60.000) öğrenci yetiştirdiği belirtilmektedir.⁵⁷ Fransızlar bu okulları açarken, Osmanlı halkını Hristiyanlığa kazandırabilmek, Osmanlı ülkesindeki diğer Hristiyan mezheplerini Katolik yapmak ve Hristiyan mezheplerini birleştirmek gibi bir takım amaçlar gütmüşlerdir.⁵⁸

Volter tarafından koyun kılığına giren ejderhalara benzetilen Cizvitler,⁵⁹ buldukları ülkelerdeki faaliyetlerinden dolayı başta 1759 yılında Portekiz olmak üzere bir çok Avrupa ülkesinden hatta Fransa'dan bile kovulmuşlardır.⁶⁰ Ancak Fransa Cizvitlerin devlet içerisindeki faaliyetlerini kısıtlarken, diğer taraftan gittikleri ülkelere Fransız kültürünü taşıdıkları için Cizvitlerin dış ülkelerdeki faaliyetlerine destek vermiş, finanse etmiştir.

Sadece Fransa'nın bu tutumu bile misyonerlik faaliyetlerinde dini amaçlardan çok siyasi, kültürel ve ekonomik amaçların daha ön planda tutulduğunu açıkça göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nde yüzyıllardan beri barış ve huzur içerisinde yaşayan insanları birbirinden ayırıştırmayı arzulayan, hatta Çerkezlerin bile kendi dillerinde

⁵⁷ Mustafa Erdem, "Türkiye'deki Hristiyanlar Arasındaki Misyonerlik Faaliyetleri" Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, Sayfa 275.

⁵⁸ Bkz. Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, İstanbul 2002, 30-35.

⁵⁹ Voltaire, *Feylesofça Konuşmalar ve Fıkralar*, (Çev. Fehmi Baldaş), Ankara 1962, 350.

⁶⁰ Ali İsra Güngör, *Cizvitler ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri*, Asam Yayınları, Ankara 2002, 51.

eğitim görmelerini isteyen⁶¹ mantıkla hareket eden Fransızlar, Cizvitler ile Güneydoğu bölgesindeki Keldani ve Asurileri Katolikleştirirken diğer taraftan da Ermenileri kendi içerisinde farklı mezheplere bölmüşlerdir.

Fransa Cizvitler vasıtasıyla Ermeniler üzerinde yapmış oldukları çalışmalarını neticesinde Grogeryan Ermenilerinin bir kısmını Katolikleştirmiş, daha sonra da siyasi hedefleri doğrultusunda onların Osmanlı tarafından tanınmasını sağlamışlardır. Amerikalı Prof. olan Earle, *American Missions in the Near East* isimli eserinde Ermenilere verilen eğitimi şöyle anlatmaktadır; “*Amerikan misyoner okullarında Ermeniler dillerini ve tarihsel geleneklerini üstün tutmayı, yeniden öğrendiler. Batı’nın siyasal, toplumsal ve ekonomik ilerleme ideallerini tanıdılar. Buldukları duruma karşı, daha etkin bir hoşnutsuzluk duymayı ve köylü müslüman komşularına karşı keskin bir üstünlük duygusu beslemeyi elde ettiler.*”⁶²

Ayrıca, Fransız misyonerler Ortadoğu bölgesinde açtıkları okullar vasıtası ile de Arap milliyetçiliğini aşılayarak, Osmanlı Devleti’nin Arap tebası ile arasındaki ayrılma ve parçalanma eğilimlerini körüklemişlerdir.

Osmanlı Devleti’ne karşı Arap ayrılıkçı hareketinin liderlerinden olan Refik Rızak Sellum, Şam’da Cemal Paşa tarafından “vatana ihanet” suçu ile Divan-ı Harp’de yargılanırken verdiği ifadede misyoner okulları ile ilgili olarak şu itiraflarda bulunmuştur: “*Ben Fransız mekteplerinde okudum. Bugün Suriye, Irak ve Lübnan’ın büyük kısmının eşraf ve ayanının evlatları Cizvit mekteplerinde okur. Öteki Arap diyarlarında ise İngilizce hakimdir ve onlar ya İngiliz mekteplerinde ya da Amerikan*

⁶¹ Sevinç, 48.

⁶² Sevinç, 91.

kolejlerinde okurlar. Hepsinin gayesi, Türkler hakkında benim sahip olduğum bilgileri telkin etmektir. Hepsi için müşterek düşman Türkler'dir. Bu itibarla, Araplar'ı malum, hatta gayri malum gayretlere sevk etmek emelinde olanların ele alacakları yegane mevzu Türk düşmanlığıdır. Zannediyorum ki, bizim hatamıza bizden sonrakiler de ister istemez düşeceklerdir. Çünkü bu kanaat asırlardır, maharetle telkin edilen müşterek bir mesainin çok kuvvetlemiş fikridir.”⁶³

Almanlar ise Türk topraklarındaki okullarını genellikle Bağdat hattı civarındaki demiryolu güzergahı üzerinde ve Filistin'in yerleşim bölgelerine kurmuşlardır. Bu bölgeler de Almanya'nın hedeflemiş olduğu sömürge alanları olarak bilinmektedir. Almanlar Osmanlı toprakları içerisinde sadece okular ile değil, yetimhaneler ve hastaneler ile de etkili olmaya çalışmışlardır.⁶⁴

İngilizlerin ise Protestan okulları gerek sayısı gerekse de etkileri bakımından ABD' nin açtıkları okullar yanında sönük kalmıştır. İngilizlerin açmış oldukları Protestan okulları daha çok Ortadoğu bölgesinden Hindistan'a kadar uzanan bölgede etkili olmuşlardır. Bu ülkelerin yanında Avusturya, İran, Yugoslavya, Macaristan, Rusya ve İtalya gibi ülkelerin de Balkanlardan Lübnan'a kadar az sayıda da olsa okulları bulunmaktaydı.⁶⁵

Misyonerler, kendi okullarından başka Osmanlı Devleti'nde yaşayan Gayrimüslümlere de okul açtırarak toplumlar arasında nifak oluşmasını

⁶³ Kocabaş, 165.

⁶⁴ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983, 62-63.

⁶⁵ Sevinç, 358-361.

planlamışlardır. Bundan Gayrimüslüm cemaat liderleri bile rahatsız olmuşlardır.⁶⁶ Zaman zaman özellikle Ermeni Patriği Babı-ı Ali'ye müracaat ederek Protestan ve Katolik misyonerlerin cemaatler arasında ayrılık çıkardığını belirterek, misyonerlerden şikayetçi olmuştur. Osmanlı Döneminde özellikle Anadolu'daki Protestan misyoner faaliyetler açısından 1820-1830'lu yılları hazırlık dönemi olarak kabul edebiliriz. Bu yıllarda Osmanlı Devleti içerisinde faaliyet gösteren Protestan misyonerler, küçük çapta faaliyet gösterirken, daha çok Anadolu'da yaşayan halkı ve bölgeyi tanımaya çalışarak bu doğrultuda daha sonraki faaliyetlerine ışık tutacak raporlar hazırlamışlardır.⁶⁷ Bu raporlar doğrultusunda misyonerlik faaliyetleri yapmışlardır.

Bu yıllardan sonra özellikle Osmanlı Devleti dönemindeki Protestanlık faaliyetleri Osmanlı ile ABD arasındaki 1830 yılında yapılan ticaret antlaşması ile hız kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı Protestan misyonerler, yapılan ticaret antlaşmalarının sağladığı avantajlarla daha çok ticaretle uğraşan Ermeni ve Rumlar üzerinde etkili olmayı başarmışlardır. Protestan misyonerler de tıpkı Katolik misyonerler gibi ilk başta Müslüman ahali ile ilgilenmeye çalışmışlar ancak istedikleri neticeyi alamayınca Osmanlı Devleti'nde yaşayan Gayrimüslümlere yönelmişlerdir. Özellikle Ermeniler üzerinde yapılan Misyonelik faaliyetleri, yüzyıllardır birlikte yaşadıkları Türklere Ermenileri düşman halk haline getirmiştir. Bağımsızlık vaadiyle kandırılan Ermeniler Osmanlı Devletine karşı ayaklanmışlar, savunmasız Türk köylerine girerek katliam yapmışlardır.⁶⁸

⁶⁶ Sevinç, 57-59.

⁶⁷ Kocabaş, 119.

⁶⁸ Sevinç, 77.

İngiliz yazar Marmaduke Pickhall' in, misyonerliğin Türkiye'deki amaçlarını sıralarken; "Türkler'i Hristiyanlaştırmak, milli kültürü yıkmak, Hristiyan azınlıkları isyana teşvik etmek, Türkiye'yi İngiliz, Fransız, Alman ve Rus emperyalizme peşkeş çekmek." şeklinde bahsedilen ifadeler konuyla nasıl da örtüşmektedir.⁶⁹

Osmanlı Devleti döneminde Türkiye'de faaliyette bulunan ve günümüzde de en etkili misyoner teşkilatlarından birisi olarak kabul edilen kısa ismi Board olan *American Board of Commissioners for foreingn Missions* üyeleri, 1820 yılında Osmanlı topraklarına gelmişlerdir. Daha sonra da BFMPC (Board of Foreign Mission of the Presbyterian Church) bu faaliyetlere katılmıştır. Board'ın ana amacı, "Dinsizler arasında Hristiyanlığı yaymak" olup, bu doğrultuda da ilk Protestan Amerikan okulunu, 28 Temmuz 1824 tarihinde yedi öğrencisiyle birlikte Beyrut'ta öğrenime açmışlardır.⁷⁰

Lübnan'daki Protestan misyoner faaliyetler özellikle burada yaşayan Hristiyan vatandaşları rahatsız etmiştir. Papalık 1824 yılında Lübnan'da Katolik ve Maruniler'e yönelik Protestan misyoner faalyetleri için tedbir alınmasını istemiştir. Maruni Patriği, Aralık 1826 yılında, Rum Ortodoks rahipleri; Ocak 1828 yılında, Protestan misyonerlerle işbirliği yapanların ağır şekilde cezalandırılacağını duyurmuşlardır. Lübnan'daki misyonerlerin büyük çoğunluğu da bu baskılar karşısında Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır.⁷¹

⁶⁹ Kocabaş, 110.

⁷⁰ Erdem, 276.

⁷¹ Kocabaş, 114.

Amerika'dan 1833 yılında Anadolu'ya gönderilen, Protestan misyonerler Pinkwy Johnston ve Benjamin Schneider'e verilen misyoner talimatlarında; *“Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğunuzu unutmayın. Ve her ne kadar mücadele manevi anlamda, kafanın kafayla, kalbin kalble mücadelesi ise de ve sizin silahınız Tanrı'nın inayetiyle güçlendirilmiş manevi bir silahsa da Napolyon'un askeri girişimlerindeki kadar araştırma, bilgi ve düşünmeye ihtiyaç gösterir. Bu mukaddes ve vaat edilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferi ile geri alınacaktır.”*⁷² sözleri yer alırken Amerikan Protestanlarının da Osmanlı Devleti üzerinde etkinlikleri de giderek artmıştır.

Amerikan Misyoner teştilatı Board'ın yanı sıra, 19.yy'ın ikinci yarısında misyonerlik faaliyetlerine başlayan ve 20.yy'da bu çalışmalarına devam eden YMCA (Hristiyan Genç Erkekler Cemiyeti) adlı misyoner örgüt, özellikle gençler üzerinde sportif faaliyetlerle etkin olmaya çalışmış, sporun hemen her dalında gençlere yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca aynı bünyede çalışan bir diğer grup olan Hristiyan Genç Kadınları Cemiyeti de (YWCA) lisan ve sanat kursları ile savaş yıllarında zor durumda bulunanlar arasında çalışmış, kimsesiz ve fakir çocuklarla ilgilenerek kurumlarıyla Osmanlı topraklarına yerleşmişlerdir.⁷³

Osmanlı Devleti'ne akın eden misyonerler 1839 ve 1856 yıllarında çıkartılan Tanzimat ve Islahat Fermanları ile daha fazla hak sahibi olmuşlardır. Bununla birlikte Protestanlar ilk kiliselerini 1 Temmuz 1846 yılında İstanbul'da ibadete

⁷² Kocabaş, 106.

⁷³ E.Kırşehirlioğlu, *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri*, İstanbul 1963, 25-26.

açmışlar, ardından da Osmanlı Devletine baskı yaparak ayrı bir “Millet” olarak kendilerini kabul ettirmişlerdir.⁷⁴

Board bundan sonra faaliyetlerine daha da hız vererek Osmanlı Devleti içerisinde özellikle Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşamakta olan Ermenilere yönelik, bu bölgeleri bölge ve istasyonlara bölmek suretiyle okullaşma sürecini hızlandırmışlardır. 1839 yılında (5) olan misyoner istasyon sayısı 1870 yılında (17)’yi bulurken, bunlara bağlı uç istasyonların sayısı (180)’e ulaşmıştır.⁷⁵

Genel olarak ise Board 1871 yılında, Anadolu’yu üç bölgeye ayırarak örgütlenmiştir.

1.Bölge: Merkezi İstanbul üzere İzmit, Bursa, Manisa, Kayseri, Sivas, ve Merzifonu içerisine alan Batı Türkiye Misyonu’dur.

2.Bölge: Merkezi Antep olmak üzere Halep, Antakya, Adana ve Maraş’ı içine almakta olup, bu bölgeye Merkezi Türkiye Misyonu adı verilmiştir.

3. Bölge: Merkezi Harput olan, Bitlis, Erzurum ve Mardin yörelerini içerisine alan Doğu Türkiye Misyonu’dur. Ermeni nüfusunun fazla olduğu bu bölgede özellikle Ermeniler üzerinde durulmuştur.⁷⁶

Misyonerler, belirlenen bu misyon bölgelerindeki okullar sayesinde kendilerinin yerini alacak yerli işbirlikçiler yetiştirmeyi başarmışlardır.

⁷⁴ Kocabaşoğlu, 51.

⁷⁵ Erdem, 279.

⁷⁶ Küçükoğlu, 70.

Osmanlı ülkesinde açılan Amerikan kolejlerinden Robert Koleji yöneticisi George Washburn “*Bu kolej sadece şu hususu gerçekleştirmek için kurulmuştur, o da Türk halkına Hristiyan eğitimi vermektir.*” ifadelerini söylemiştir. Yine Washburn devam eden açıklamasında “*Robert Koleji Bulgaristan devletini kurmak için hazırlanan Bulgar talebelerini de Hristiyan terbiyesi, Hristiyan maneviyatı ile yetiştirdi. Mekteple Bulgar tarihi arasında tam bir birlik vardı. Türkleri kuşkulandırmamak için okula silik bir isim koymaya karar verdik. Bunun içindir ki teşebbüsümüze yardım eden ve bize para bulan Dr.Robert’ in adını verdik...*”⁷⁷ ifadelerini kullanmıştır.

Robert Kolej yöneticisi 1863 yılında açılan bu okul ile ilgili konuşmasında, aslında amaçlarını ortaya koymaktadır. O, amaçlarının öğrencileri Hristiyan terbiyesiyle yetiştirmek, bunun yanında siyasi hedeflerine ulaşmak olduğunu bu konuşmasıyla itiraf etmektedir. Türk öğrenci yok denecek kadar az olan bu okullardan Türk olsa bile mazisine, köklerine bağlı bir Türk gibi çıkmamanın da zor olduğu aşikardır.⁷⁸

20.Yüzyılın başlarında misyoner okulların sayısı Osmanlı Devleti genelinde 700’ü aşmıştır.⁷⁹ Konuyla ilgili çoğu yazar da sadece Anadolu içerisinde 400’den fazla okul olduğunda dair hemfikirdirler.

Yabancı okulların sayesinde Ortodokslar kendilerini Rus, Katolikler Fransız, Protestanlar ise İngiliz ve Amerikalı görüyorlardı. Bulgarlar, Rumlar, Ermeniler ve

⁷⁷ Halil Yaver, *Bulgaristan’ı Kim Kurdu*, Penbe Kitap, İstanbul 1943, 29.

⁷⁸ Ahmet Merdivenci, “*Robert Kolej’in Türkiye’deki İlk 50 yıllık Öğretim Faaliyetleri*”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, İstanbul 1987, Sayı:11, 25.

⁷⁹ Sevinç, 185.

diğer Osmanlı Gayrimüslümleri ise bu okullar sayesinde hepsi birer Bulgar, Rum, Ermeni, Yunan milliyetçisi olarak yetişiyorlardı.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunması gereken yabancı okullardan Harput Amerikan Koleji Doğu bölgesinde yaşayan Ermeni vatandaşlarımızı Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırırken, Merzifon Amerikan Koleji de bölgede yaşayan köylü Rumlara ayrılıkçı fikirler aşılamışlar, Rumlardan asker kaçaklarını açtıkları ve silah deposu haline getirdikleri bu okulun altlarındaki gizli büyük dehlizlerde saklayarak Rumları, Pontus hayalleri ile kandırmışlardır.⁸⁰

Fransızların Osmanlı Devleti'nin güneyini işgali sırasında, bu okullar işgal kuvvetlerinin adeta birer karargahı haline getirilmiştir. Yabancı okulların yaptıkları faaliyetlerin vehametini Atatürk de yaptığı konuşmalarda belirtmiştir. Atatürk'ün bu okullar ile ilgili, Nutuk'da: *“Merzifon Amerikan müessesatı tarafından manen yetiştirilen ve ecnebi hükümetlerinin silahlarıyla maddeten takviye ve teşci edilen rum kitesinin müstakil bir Pontus Hükümeti emeline düştüğünden ve bu maksatla umumi bir kıyam hazırladıklarından”*⁸¹ bahsettiği sözler bu okulların durumunu açıkça ortaya koymuştur.

İsmet İnönü de 1920 yılında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi sıfatıyla, Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada yine bir başka misyoner okulu olan Antep Amerikan Kolejini şöyle anlatmaktadır:

“Ayıntab civarında Amerikan mektepleri, kolejleri vardır. (lanet olsun sesleri) Bu Amerikan kolejleri Fransızların bugün üssül harekesidir (hareket

⁸⁰ Nuri Yazıcı, Milli Mücadelede Pontusçu Faaliyetler, Ankara, 1989, 41.

⁸¹ M.Kemal Atatürk, Nutuk,C, 2, İstanbul 1962, 626.

üssüdür). Bizim canımızı yakmak için ahalimizi öldürmek için Amerikan mekteplerini üssül hareke ittihaz ediyorlar. Taaruz ederler, oraya top yerleştirirler, ambar olarak kullanırlar. Hasılı mektep değil memlekimizin içinde bir kale olarak inşa olunmuş zannolunur.”⁸²

Osmanlı Devleti sınırları içinde açılan Misyoner okulların asıl gayelerini ortaya koyan bu ve benzeri örnekler azımsanmayacak kadar çok olup bu okullar yaptıkları yıkıcı faaliyetler ile tarihte kara bir leke olarak yerini almıştır.

19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi ve stratejik haritasında hangi bölgeler stratejik açıdan önemli ise orada bir misyonerlik faaliyeti başlamış, Gayrimüslim unsurlarla birlikte okullar bir araç olarak kullanılarak yapılan planlar çerçevesinde hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bunun için de, sömürgeci güçler önce misyonerlerini, sonra diplomatik temsilciliklerini göndermişler, ardından da orduları ile gelerek işgal hareketlerine girişmişlerdir.⁸³

Protestan Misyonerler okulların yanında basılı neşriyata da önem vermişler, bu konuda da boş durmamışlardır. Gayrimüslimlerin ibadetlerini halkın anlamadığı eski Ermenice yapması hatta din adamlarının bile bir kısmının okur-yazar olmaması matbaa'nın gerekliliğini ortaya çıkarmış, misyonerler ilk başlarda daha çok Anadolu'daki gayrimüslümlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ilk müesseselerden olan matbaayı İngilizlerin yardımları ile 1822 yılında Malta da kurmuşlardır. Malta'da kurulan bu matbaa 1828 yılına kadar 62 Rumca, 43 İtalyanca ile bir adet

⁸² Sevinç, 116.

⁸³ Sevinç, 115.

Ermeni harfli Türkçe yayın gerçekleştirirken daha sonraki yıllarda sayı gittikçe artmıştır. Bu basılan eserler Ermeni harfli Türkçe, Grek harfli Türkçe olarak basılarak Türkçe konuşan Rum ve Ermenilere kendi dillerini konuşmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca misyonerler, Süryaniler üzerinde de faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar her cemaate kendi dili ile yaklaşmanın çalışmalarını daha kolaylaştıracağı düşüncesiyle 1837 yılında Süryanice yayın yapan matbaa da kurmuşlardır.⁸⁴

Malta'da (10) yıllık İzmir'de de (11) yıllık faaliyetinden sonra ABCFM tarafından kurulan misyoner matbaası, personeliyle beraber İstanbul'a taşınmıştır.⁸⁵ İstanbul'da 1853 yılında Rıza Paşa yokuşundaki Bible House binasına taşınan matbaa burada yoğun bir faaliyet içerisine girmiştir.⁸⁶

Bu matbaanın basmış olduğu değişik dillerdeki kitap ve dergi gibi yayınları, Protestanlığın yayılmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. 1833-53 yılları arasında (20) milyon sayfa yani (200)'e yakın kitap basılırken Osmanlı döneminde basılan neşriyat sayısı ise yok denecek kadar azdır. Misyonerler matbaa kanalıyla Gayrimüslimlere yönelik aylık ve haftalık dergiler bile çıkarmışlardır.⁸⁷

⁸⁴ Erdal Açıkşes, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, 44.

⁸⁵ Kocabaş, 115.

⁸⁶ Kocabaşoğlu, 48.

⁸⁷ Sevinç, 81-82.

2. Cumhuriyet Döneminde Protestan Misyonerlik Faaliyetleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma aşamasında ve sonrasında misyoner okulların toplumları birbirinden ayırıştırıcı, bozguncu ve işbirlikçi çalışmalarından dolayı bu okulların çoğu kapatılmak zorunda kalmış, kalanlar ise yeni çıkarılan kanunlar ile faaliyetleri kısıtlanmıştır.

3 Mart 1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretim birleştirilmiş, ülkedeki bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Azınlık okulları dahil olmak üzere, bütün okulların dini kurumlarla ilişkileri kesilirken, okullardaki dini mekanlar, dini semboller ortadan kaldırılmıştır. Okulların "*Protestan*" veya "*Katolik*" gibi isimler alması yasaklanırken, Müslüman çocukların dini ayinlere katılmasına mani olunmuş, derslerin Türkçe yapılması, okullarda Türk idareci bulunması zorunluluğu gibi bir dizi sınırlamalar getirilmiştir.⁸⁸

Kapatılan okullarda görev alan misyoner öğretmenler ise Avrupa'nın önde gelen üniversite ve benzeri kurumlarına terfi ettirilerek çalışmalarının karşılıklarını çoktan almışlardır.⁸⁹

Cumhuriyetin ilanından sonra misyonerlik faaliyetlerinin gerilemesi ile birlikte misyoner okul sayısı da iyice azalmıştır. Türkiye'de faaliyetlerine devam eden okullarda ise zaman zaman sorunlar yaşanmıştır.

Özellikle 1928 yılında Bursa Amerikan Kız Koleji'nde okulun öğretmenleri tarafından yıllardır yapılan Hristiyanlığı telkin ve propaganda faaliyetlerinin üç öğrencinin şikayet etmesiyle ortaya çıkarılması, eğitim yuvası olan bir okulda nasıl

⁸⁸ Erdem, 284.

⁸⁹ Sevinç, 88.

bir misyonerlik çalışması yapıldığını gözler önüne sermiştir. Tamamına yakını Türk öğrencilerden ve az sayıda da Musevi öğrencilerden oluşan Bursa Amerikan Kız Kolejinde yapılan din telkinlerinden velilerinde haberdar olması ile etkiler daha da artmıştır.

Bu okula daha çok İngilizce öğrenme amacıyla gönderilen Türk öğrencilerine ise tam anlamıyla İngilizce öğretilmemiş, dini ve milli günlerine önem verilmez iken, okul idaresi Hristiyanlığa ait dini günlerde Türk çocuklarına yeni elbiseler giydirerek dini merasimlere iştirak etmelerini sağlamıştır. Hatta okulda Türk öğretmenlere de dini telkinlerde bulunularak Protestan olmaları istenmiş, kabul etmeyen öğretmenler çeşitli bahanelerle okuldan uzaklaştırılmıştır.

Protestan akidelerini kabul etmeyen öğrencileri sınıfta bırakmak tehditiyle üzerlerinde baskı kurmaya çalışmışlardır. Kolej'de yapılan planlı çalışmalar sonucunda kız çocuklardan Hristiyanlığı kabul edenler ortaya çıkması ve konunun basına yansınmasıyla birlikte, reşit olmayan öğrencilerin tecrübesizliklerinden ve zaaflarından faydalanarak misyonerlik faaliyetlerinde bulunuyorlar, gerekçesiyle dönemin iktidarı tarafından okul kapatılmıştır.⁹⁰

Böylece Cumhuriyet devrinde “din propagandası” yaptığı gerekçesiyle kapatılan ilk yabancı okul 31 Ocak 1928 yılında Bursa Amerikan Kız Koleji olmuştur.⁹¹

Bursa Amerikan Kız Kolejinde yaşananlar ve yine aynı yıl içerisinde misyonerler tarafından gençlere yönelik bastırılan kitap ve broşürler ile 1929 yılında

⁹⁰ Kırşehirlioğlu, 40-46.

⁹¹ Kocabaş, 171.

Hristiyanlarca çıkartılan “Muhit” isimli aylık aile dergisi gibi bir dizi misyonerlik faaliyetleri, halkın misyonerlere karşı tepkisini daha da artırmış, bunun üzerine 1929 yılında misyonerlere karşı “Türk Matbuat Birliği” ve Türk gazetecileri tarafından da “Misyonerleri Kovma Cemiyeti” gibi çeşitli kurumlar oluşturulmuştur.⁹²

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki misyonerlik faaliyetleri üç dönemde değerlendirilebilir. 1920-1924 döneminde misyoner kuruluşların hukuki destekleri Türk iç hukuku sınırları içerisine çekilirken, 1924-1927 yılları arasında ikinci dönem de kabul edilen bu dönemde misyonerlere karşı geliştirilen idari ve hukuki tedbirlerle misyonerlerin faaliyet alanları kısıtlanmıştır. Bu dönemde getirilen yeni düzenlemelere uymayan okullar kapatılmış, bir çok misyoner kuruluşun da Türkiye sınırları içerisinde faaliyetlerine son verilmiştir. Bu süreçte yeni şartlara ayak uydurarak laik müfredatı benimseyen yabancı okullar ise faaliyetlerine devam etmiştir. 1927 sonrası yani üçüncü dönemde ise halen faaliyette olan misyoner okul ve hastanelere ağır vergiler getirilerek çalışmalarını güçleştirilmiştir.⁹³

1933-1938 yılları arasında gerek Cumhuriyetin ilanından sonraki uygulanan politikalar, gerekse de II. Dünya Savaşı sürecinde özelde American Board’ın, genelde ise misyonerlik faaliyetlerinde gerileme yaşanmıştır. Bu dönemdeki misyoner faaliyetler yabancı misyonerlerden ziyade Hristiyanlığa kazandırılmış çok sayıdaki Türkler vasıtasıyla daha çok bireysel olarak devam etmiş ve 1960’lara kadar gidecek bu dönem misyonerler tarafından karanlık dönem olarak kabul edilecektir.⁹⁴

⁹² Numan Malkoç, “Türkiye’de Protestan Misyonerliği”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 175.

⁹³ Malkoç, 178.

⁹⁴ Turan, 41-44.

Misyonerlik faaliyetlerinde 1950 yılından sonra tekrar filizlenmeye başlamış, 1960'lardan sonra ise Avrupa Birliğine girme düşüncesiyle birlikte demokratikleşme çalışmaları sonucunda günümüzde de olduğu gibi misyonerlik faaliyetleri artık serbest hale gelmiştir.

Günümüz şartları itibariyle ise sadece araçlar el değiştirmiş, okullar yerini başka araçlara bırakmıştır. Böylece araçlarda birisi etkisini yitirirken diğeri hemen boşluğu doldurmuştur. Nitekim yaşanan acı olaylar sonucunda edinilen tecrübelerde misyonerlerin hiç de boş durmadıklarını göstermektedir.

Bilindiği gibi 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında misyonerler yardım kuruluşları ile adeta seferberlik ilan edercesine çadır hastaneleri, gönüllü misyoner doktor ve hemşireleriyle adeta deprem bölgesine akın etmişlerdir.

Türk Misyonlarına Yardım Cemiyeti'nin yayınlamış olduğu bir kitaptaki şu ifadeler Misyonerlerin sağlık alanında yapmış oldukları çalışmaları teyit etmektedir: *“Tıbbi misyonlar İncil öğretiminin öncüleridir. Bunlar, başka bir Evangelizm ağacının dikilmesi imkansız olan yerlerde fidan yetiştirebilirler. Doktor, diğer misyonerlerle ne bir münasebeti olan ne de münasebeti isteyen bir çok insanı doğrudan doğruya kabul edebilir. Bir hekim nerede olursa olsun bir dispanser açtığı zaman, şifa verici mahareti yüzünden kendisine başvuranlarla kuşatılır. Bu yobazlar onun elini öpecek; kör, topal, mefluç insanların, can çekişen ana/babaların İsa'ya hazin yakarışlarını andıran bir sesle ona yalvaracaklardır.”*⁹⁵

İnsanların zaaflarından yararlanılarak Hıristiyanlık telkinine günümüzde de sık sık ratlanılmaktadır. Özellikle deprem ve sonrasında Sakarya bölgesindeki

⁹⁵ Erdem, 287.

misyonerlik faaliyetleri dikkat çekmektedir. Konuya yakından takip eden Sakarya Müftüsü Ahmet Şark'ın konuyla ilgili açıklamaları dikkat çekicidir.

Şark, açıklamasında; *“15 kişi Müftülüğümüzü arayarak özellikle deprem mağdurlarının bulunduğu prefabriklerde bazı kişilerin, içinde 50-100 dolar bulunan İncil kitaplarını dağıtarak Hristiyanlığı yaymaya çalıştığını iletiyor. Bunun üzerine müftülük olarak prefabrikleri kap kapı dolaştık. Depremzedelerin çoğunun evinde İncil olduğunu ve yaklaşık 100 kişiye dağıttıklarını tespit ettik. Sokaklarda bile İncil dağıtmışlar. Rakam vermek çok güç. Ancak, küçümsenecek bir rakam değil. İçine, 50-100 dolar konularak İncil dağıtıldığını tespit ettik. 100'e yakın kişinin Hristiyan olup evlerini kiliseye dönüştürdüklerini duyduk. ‘Her türlü sorunlarınızı biz hallederiz’ deyip gençleri kiliseye davet edip gezdiriyorlarmış.”* şeklinde ifadelerde bulunmuştur.⁹⁶

Deprem bölgesindeki misyonerlik faaliyetlerinde; Bolu’da, Düzce’de faaliyet gösteren Hollanda Kiliseler Birliği, İstanbul’daki Bostancı Protestan Kilisesi, Sakarya da ise Alman Protestan Kilisesi, etkin olarak yer almıştır.⁹⁷

Osmanlı Devletinde ilk yabancı misyoner doktor Dr.Asra Dodge olup, 1833 yılında Beyrut’ta faaliyet göstermiştir. Daha sonra ise bunu başka doktorlar izlemiştir. Osmanlı Devletin’de açılan hastaneler daha çok Antep, Talas, Mardin,

⁹⁶ Küçüköğlü, 202.

⁹⁷ Günay, 308.

Van, Merzifon, Sivas, İstanbul, Harput, Diyarbakır, Erzurum, Yafa, Amman, Taberiye, Şam ve Kudüs' de yer almıştır.⁹⁸

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yabancı doktorların Türkiye de çalışmaları da 1923 -1927 yılları arası yasaklanırken hastane sayıları da iyice azalmıştır. Günümüzde sadece 1879 yılında Gaziantep'te Amerikan Protestanlarının kurduğu ve 1968 yılında da Sağlık Eğitim Vakfı'na devredilen Gaziantep Amerikan Hastanesi faaliyet göstermektedir.⁹⁹

Afet bölgelerine sağlık ve yardım kuruluşları ile zor durumdaki insanların sempatisini uyandıracak organizasyonlarla gelen misyoner örgütler, buldukları yörelerde halk üzerinde kısmen olumlu etkilerinden dolayı sivil ve resmi çevrelerin sempatisini kazanmakta, böylece bölgede daha fazla kalma imkanına kavuşarak bundan sonraki misyoner faaliyetlerine (okul, şirket vb.) zemin oluşturabilmekte, diğer taraftan faaliyetlerinin engellenmesi halinde ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemelerine kadar giderek, hizmetimiz engelleniyor diyerek karşı propaganda yapabilmektedirler.

Buldukları şartlara göre hizmet etmeyi seven Misyonerler, bir taraftan insani boyutlu hizmetlerinin yanında diğer taraftan bölgelerin nüfus, etnik veya mezhepsel yapısını da dikkate alarak da faaliyette bulunabilmektedirler.¹⁰⁰

⁹⁸ Koçabaş, 117.

⁹⁹ Malkoç, 183.

¹⁰⁰ Şinasi Gündüz-Mahmut Aydın, Hristiyan Misyonerler, Misyoner Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri, İstanbul 2002, 55-56; Turan, 14.

Türkiye'deki Protestanlar içerisindeki etkin isimlerden biri olan İsa Karataş'ın bir gazete haberindeki röportajındaki "*Türkiye'deki 5 bin civarında Protestan'dan 1.500'ü Alevi kökenli*" sözleri konunun boyutunu yeteri kadar açıklayıcı olsa gerekir.¹⁰¹

¹⁰¹ Radikal Gazetesi, "Kiliseye Gidenlerin Çoğu Alevi", 23.12.2005.

II.BÖLÜM

ANKARA İLİNDEKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Misyonerler, tarihten günümüze, fırsat bulduklarında Türkiye'nin her tarafında faaliyette bulunmaktadırlar. Onlar, bölgenin veya şehrin genel yapısına uygun olarak çalışma planı tespit etmektedirler. Bu çerçevede Ankara'da da misyoner faaliyetler yapılmaktadır. Ankara'da Katolikler, geçmişten beri sahip oldukları mekanlar dolayısıyla açıktan misyonerlik faaliyetlerinde bulunmamaktadırlar.

Protestanlar için ise durum farklılık arz etmektedir. Protestan misyonerler, kurdukları dernek ve şirketler aracılığı ile yine kilise haline getirdikleri evlerde de faaliyetlerini yürütmektedirler. Hristiyan olmayan mahallelerde kiraladıkları ev veya işyerlerini kiliseye dönüştürüp, o mekanlara topladıkları insanlara Hristiyanlık propagandası yapmaktadırlar.

A. ANKARA'DA PROTESTAN MİSYONERLİĞİ YAPAN MERKEZLER

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olması bakımından özel bir öneme sahiptir. Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri büyük ölçüde bu şehirden yönlendirilmektedir. Günümüzde özellikle enerji kaynakları bakımından çok zengin olan Orta Asya'ya küresel güçlerin ilgisi artarak devam etmektedir. Bu bölgeler küresel güçlerin mücadele alanına dönüşmüştür. Orta Asya'da egemen olmak isteyen devletler, her alanda faaliyette buldukları gibi din alanında da faaliyette bulunmaktadır. Misyonerlik aracılığı ile devşirdikleri bir takım insanlar, bu devletlerin gönüllü elemanları haline gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya misyonerler açısından çok önemli bir alan haline gelmiştir. Ankara bir bakıma Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerde anahtar görevi görmektedir.

Papa II. John Paul, 2000 yılına girilirken yani 24 Aralık 1999 tarihinde yayınladığı bir mesajında; *“Birinci bin yılda Avrupa Hristiyanlaştırıldı. İkinci bin yılda Amerika ve Afrika Hristiyanlaştırıldı. Üçüncü bin yılda ise Asya'yı Hristiyanlaştıralım.”* demekle açıkça Hristiyan misyonerlere hedeflerini işaret etmekteydi.¹⁰²

Papa tarafından sarf edilen bu sözleri Katoliklerden daha çok Protestanlar dikkate almış olacaklar ki, Asya'nın anahtarı olarak görülen Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerine günümüz itibariyle dört elle sarılmışlardır.

¹⁰² Ergün Poyraz, *Misyonerler Arasında Altı Ay*, İstanbul 2004, 13.

Protestan misyonerler, amaçlarına ulaşabilmek için Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde ev kiliseleri, kitabeveleri, şirketler, yayınevleri açarlarken, bu organize faaliyetleri özellikle metropol illerden yani İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya gibi büyük illerden yönlendirmektedirler.

Bu çalışma, Ankara ili ile sınırlandırıldığından diğer illerdeki faaliyetler ile ilgili bilgilere yeri geldikçe değinilmiştir.

Ankara ilinde misyonerlik faaliyetleri ülke genelinde olduğu gibi daha çok Türkiye Bağımsız Protestan Topluluğu veya Mesih İnanlıları¹⁰³ olarak bilinen grup tarafından belirli bir sistem dahilinde ve yayılmacı olarak yürütülmektedir.

Ankara'daki Protestan kiliselerin başlarında genellikle "pastör" denilen tecrübeli ve belirli bir bilgi birikimine sahip kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler eskiden olduğu gibi yabancılar arasından değil, Müslüman-Türk halkı arasından çıkmaktadır. Böylece yerli halkın dilini, dinini, kültürünü, tarihi yapısını iyi bilen bu misyoner din adamları, kendi dinini halk arasında daha iyi anlatabilecek, halktan gelebilecek itirazlara da daha rahat cevap verebileceklerdir.

Birbirinden bağımsız hareket etmekle birlikte bu kilise temsilcileri, 1986 yılından itibaren iki ya da üç ayda bir genellikle Ankara ya da İstanbul'da kilise pastörlerinin katıldıkları "Bağımsız Protestan Kiliseleri Danışma Kurulu" adı altında oluşturdukları Temsilciler Kurulunda kilise sorunları veya önerilere ilişkin bilgiler aktarılmak suretiyle, bir nevi üst kurulda bir araya gelebilmektedirler. Ayrıca sadece

¹⁰³ Malkoç, 184.

yabancı misyon kuruluş temsilcilerinin de katıldığı ve sadece yabancı şahıslardan oluşan ikinci bir grubun da olduğu bilinmektedir.¹⁰⁴

Protestan Misyonerler, bu benzeri toplantılar ile Türkiye merkezli Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerini kapsayan bir takım kararlar alarak ileriye dönük hedefler ortaya koymaktadırlar. Bu hedeflerden bir kaçını ifade etmek gerekirse, Türkiye Protestan Kiliseler Birliği'nin 2004 yılındaki aldığı kararlara bakıldığında;

Merkezi ABD'nin Los Angeles şehrinde faaliyet gösteren International Church of the Foursquare Gospel (ICFG) kilisesinin mali desteğinde, Irak'ın kuzeyindeki Şii Türkmenlere yönelik olarak misyonerlik çalışmalarının devam ettirilmesi ve bu faaliyetleri Güney Koreli misyoner grupların icra etmesi, gibi Türkiye dışındaki faaliyetleri ile ilgili kararlar almışlardır. Diğer taraftan Türkiye içerisinde Ankara'daki misyonerlik faaliyetleri ile ilgili alınan bir kararlarında ise ;

Uluslararası Protestan Kilisesi bünyesinde faaliyet gösteren Ankara Çiğdem Protestan Kilisesi'nin ODTÜ öğrencilerine yönelik olarak ABD'de burs alma imkanı da verecek bir "müjdeleme" çalışması başlatılması, gibi bilgilere yer almıştır.

Yine Protestan Misyonerlerin İstanbul-Silivri'de düzenlediği "Seyahatte Mutluluk-Joy in the Journey" konulu bir başka toplantıda ise;

Ankara, Bursa ve Mersin İllerinin kilise oluşturmak için model iller olarak belirlendiği,

Türkiye çapında 2004 yılında 10 bin kişinin Hristiyanlaştırılmasının hedeflendiği,

¹⁰⁴ Malkoç, 184.

Türkiye'nin (50) ilinde kilise kurulması için çalışmalar yürütülmesi,

gibi bir takım kararlar alınmıştır.¹⁰⁵

Bir başka örnekte Denver Colorado Kilisesi Pastörü ise Ankara Kurtuluş Kilisesi'nde yaptığı bir konuşmada;

*“Özellikle Ankara'nın Protestan misyonerlerin merkezi olarak görüldüğü ve bu merkezden Balkanlara, Orta Asya'ya ve Ortadoğu'ya yönelik müjdeleme faaliyetlerinin yönlendirileceğini”*¹⁰⁶ ifade edilerek bir dizi alınan kararlarda Ankara'nın Protestanlar için ne kadar önemli bir şehir olduğu açıkça ortaya konulmuştur.

Yukarıda ifade edildiği üzere Protestanlar belirli bölgelerde Ankara merkezli hareket ederlerken, Başkent'te de kilise kurma faaliyetlerinede ayrı bir önem vermişlerdir. Protestan misyonerler kilise açarlarken belirli hususlara dikkat etmektedirler. Örneğin Ankara'nın Keçiören İlçesi gibi muhafazakar olan semtlerden daha çok Batıkent, Çankaya gibi maddi düzeyi daha yüksek, kültürel etkinliklere daha müsait ayrıca yerleşim yeri itibariyle de daha rahat edilebilecek semtlere açtıkları gözlenmektedir. Bunun yanında iş merkezlerinin yoğun olduğu bölgeleri de zaman zaman tercih edebilmektedirler.

Misyonerlerin biraz daha dışı kapalı semtlerde de istisnai olarak kiliseleri bulunmasının sebebini ise, “ *bizler buralarda da varız* ” mesajının verilmesi olarak gösterilebilir.

¹⁰⁵ Kerimoğlu, 59.

¹⁰⁶ Kerimoğlu, 59.

Protestan Misyonerlere ait bu kiliseler bilinen kilise mimarisine sahip değildir. Onlar, Misyonerlik çalışmalarının yoğun olduğu bölgelerde müstakil bir evi veya bir apartman dairesini veya bir işyerini gerek kiralayarak gerekse satın alarak buraları ibadet yeri haline getirmektedirler.

Sıradan görüntüsüyle kamufle olan ve ibadet yeri haline getirilen bu misyoner evler, bir propaganda mekanı olmakla birlikte okul veya kilise olarak da kullanılabilir.

Protestan misyonerler semt ve mahallelerde yaptıkları propaganda sonrasında oluşan grupların genellikle belirli bir sayıya ulaşmaları halinde, yeni bir kilise açma teşebbüsünde bulunmaktadır.¹⁰⁷

Misyonerler ulaşmak istedikleri insanlara şayet bu insanlar müslüman ise Müslüman görünümü almaktadırlar. Bu da geleneksel misyoner metodlarına başvurduklarını göstermektedir. Nitekim Misyonerlik metodlarını anlatan kitaplarda da geleneksel misyoner metodları hakkında bu konu şöyle anlatılmaktadır:

“Birinci planda öyle yapalım ki, bütün Müslümanlar onları sevdiğimizize ikna olsunlar. Böylece onların kalplerine girmeyi öğrenmiş oluruz. Misyonerlere gereken, görünüşte bütün Doğu ve Müslümanların adetlerine saygılı olmalarıdır. Ta ki bununla kendilerini dinleyenler arasında fikirlerini yayma fırsatına kavuşabilsinler. Mesela, İsa, mutlaka Allah’ın oğludur, demekten kaçınmalı ki, buna inanmayanlar nefret etmesinler. Onlara yaklaşmak mümkün olunca istenildiği şekilde propaganda yapılabilir.” Bir başka misyoner eğitimcisi, Charles R.Watson, *“Misyonerler bir güvercin gibi masum, bir yılan gibi de kurnaz olmalıdır.. Yerine göre masum, yerine*

¹⁰⁷ Malkoç, 184.

göre yılan gibi kurnaz davranabilirler.” diyerek, her iki mesajda da misyonerlerin yaklaşım metodları ile ilgili taktiklere yer verilmektedir.¹⁰⁸

Bu şekillenme sürecinde, Hristiyan kutsal kitaplarında yer alan isimler Türkiye kullanım şekilleri ile verilmektedir. Örneğin, Joseph yerine Yusuf veya Jakob yerine Yakup olarak Kitab-ı Mukaddes’te yer alan bu isimleri değiştirmekte bir mahsur görmemektedirler. Aynı zamanda kendi kutsal kitapları Yeni Ahit (ya da Antlaşma) ya da bir bütün olarak İncil diye adlandırılan kutsal kitaplarının ismini İncili Şerif olarak da değiştirebilmektedirler. Yine Yahve (Yahova) olarak bilinen Tanrı’larının isminin yerine İslam dininin bir terimi olan Allah kelimesini, temenniler de bulunurlarken de “İnşallah” ya da “Maşallah” kelimelerini kullanabilmektedirler.¹⁰⁹

Ayrıca yapılacak vaaz ve duaların mümkünse Cuma günü yapılması ve ibadetler arasında canlı müzik yer alacaksa burada yerel müziklerin tercih edilmesi (Itri vb.), Hristiyanlığa yeni dahil olan kişilerin vaftiz törenlerinde Müslümanların tepkisini çekmemek için ya bir süre erteleyerek ya da sembolik bir tören yapılması sağlanmaktadır.

Ankara’daki bir apartman dairesini kiliseye çeviren Güney Koreli Protestan misyonerler ile ilgili komşuları bir bayan, misyonerleri tarif ederken; *“Bu kişilerin çok sevimli, çekik gözlü ve Çinli olduklarını düşündüklerini, karı-koca aile olarak yaşadıklarını, apartman içerisinde ne zaman karşılaşırsalar hep tebessüm ettiklerini,*

¹⁰⁸ Günay, 153.

¹⁰⁹ Poyraz, 26.

kibar insanlar olarak tanıdıklarını ve gelen gidenlerinin hiç eksik olmadığını” belirtmektedir.

İngiltere, Almanya, ABD gibi güçlü ülkeler, ülkemiz insanının sempati ile baktığı aslında şimdiye kadar Budist olarak bilinen ancak son yıllarda yapılan misyonerlik faaliyetleri sonucu yarısından çoğu Hristiyan olan Güney Koreli kişileri, Türkiye’de adeta bir taşeron olarak kullandıkları ve bu insanlara Ankara merkezli bazı kuruluşların bölgedeki temsilciliği görüntüsünde paravan şirketler kurdukları, Karadeniz illerinde yer alan üniversitelerde, dil okullarında ve kurslarda öğretmenlik¹¹⁰ gibi bir takım görevlerde bulunduruldukları görülmektedir.

Protestan misyonerler, açmış oldukları bu paravan şirketler sayesinde, hem kazanmak istedikleri insanlara ulaşma imkanı bulmuş, hem de yurtdışında bulunan çok sayıdaki misyoner kuruluşlardan gelecek paraların aklanmasını da sağlamışlardır.

Misyonerlerin, Başkent’te insani amaçlar öne sürülerek öksüz ve yetimlere yönelik kuruluşlarla, zihinsel özürlü insanlar (Kardelen Kimsesiz Zihinsel Özürülleri Koruma Derneği) için derneklerle, tarihi ve turistik gezi programları düzenlemek için (Gloria Turizm vb.) turizm şirketleriyle, yeni dil öğrenmek isteyen, daha çok üniversite gençliğine yönelik yabancı dil kursları ile misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Ankara’da bulunan Güney Korelilerin misyoner faaliyetlerini kamufle etmek amacıyla açtıkları veya açmak için müracaat ettikleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’na bildirdikleri şirketlerde yerli ortakların hisseleri yüzde beş oranını

¹¹⁰ Malkoç, 179.

geçmezken, şirketlerin %95'i, yani tamamına yakını yabancılar almaktadır. Aslında yerli unsurların da yine kendilerinden, yani Hristiyan Türklerden olduğu, Gloria, Hünnet gibi şirketlerin yerli hisselerindeki isimlerden anlaşılmaktadır. Örneğin Ankara da Alman, Amerikalı, Kanadalı Hristiyan vatandaşları tarafından 11.08.1999 tarihinde kurulan ve kuruluş amacı “*Yoksulluğa ve kimsesizliğe yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması ve ülkemizdeki kimsesiz veya yardıma muhtaç kişilerin ekonomik, toplumsal, kültürel hayata kazandırılması...*” olan “Kardelen Kimsesiz Zihinsel Özürlüleri Koruma Derneği” nin yerli kurucuları arasında Kurtuluş Kilisesi Pastörü ve yakınlarına rastlanılmaktadır..¹¹¹

Bu şirketlerin yerli hisselerini alan Hristiyan Türkler'in de isimleri dikkatle incelendiğinde Ankara'daki misyoner faaliyetlerin içerisinde faal olarak görev yapan pastör vb. şahısların ya bizzat oldukları ya da bu Hristiyan Türkler'in yakınları olduğu görülmektedir..¹¹²

Ayrıca yine Ankara'da misyonerler tarafından yayınlanan “*Kucak*” adlı derginin yayın kurulunda, Kardelen Kimsesiz Zihinsel Özürlüleri Koruma Derneği'nin yöneticileri ile Kurtuluş Kilisesi'nin din adamları birlikte yer almaktadırlar. Kucak isimli derginin etrafında toplanan misyonerler çocuklara yönelik de yaz kampları düzenleyebilmektedirler..¹¹³ Bütün bu misyonerlik faaliyetlerinin yöntemleri incelendiğinde ise akla hemen Pavlus gelmektedir.

¹¹¹ Poyraz, 32.

¹¹² Poyraz, 40.

¹¹³ Poyraz, 32-33.

Protestan misyonerler tarafından düzenlenen bu yaz kamplarında eğlence, spor gibi kişisel gelişime yönelik faaliyetler yerine, kampa katılan küçük yaştaki çocuklara kutsal kitap çalışmaları ile din propagandası yapılarak küçük beyinler yıkanmaktadır.¹¹⁴

Diğer taraftan Kutsal Kitap'da adı geçen pek çok yerin Türkiye toprakları üzerinde bulunması sebebiyle de sadece Hristiyan değerlerinin bulunduğu bir İncil ülkesi olarak Türkiye lanse edilmeye çalışılmaktadır.

Misyonerler, bu düşüncelerini yaymak için de “*İnanç Turizmi*” adı altında Hristiyan tarihine ve kültürüne ait izlerin bulunduğu bölgeleri ön plana çıkarmaktadırlar. Bu bölgelerdeki Hristiyan kültür eserlerinin restorasyonu yönünde çalışmalar yapmaktadırlar.

Protestanlar, özellikle Kilise Babalarının ve Kayserili Basir, Nissalı Gregori, Nevşehirli Gregori diye adlandırdıkları Hristiyanlık tarihine “*Kapodokya Babaları*” olarak da geçen kişilerin Antakya Okulundan olduklarını ve topraklarda yaşadıklarını, Hristiyanlığın 8 büyük Konsili bu topraklarda yapıldığını, Kilise tarihinin önemli bir bölümüne bugünkü Türkiye topraklarının ev sahipliği yaptığını hemen her toplantıda dile getirmektedirler.¹¹⁵

Ankara'da faaliyette bulunan turizm şirketleri vasıtası ile de Protestan misyonerler bu yörelere geziler düzenlemektedirler. Böyle yapılarak “*İnanç Turizmi*”, “*Hristiyan İnanç Turizmi*” halini alırken bir çok medeniyete ev sahipliği

¹¹⁴ Poyraz, 48.

¹¹⁵ Poyraz, 186-187.

yapmış olan Anadolu'nun bu çok yönlülüğü görmezden gelinerek Anadolu'nun sadece bir Hristiyan yurdu olduğu imajı verilmeye çalışılmaktadır.

Ülke insanımız da, resmi ve yarı resmi kurumlarımız turist kaygısıyla hep birlikte misyonerlerin bu hummalı çalışmalarına alet olabilmektedir.

Bu yaklaşımları ile misyonerler Haçlı ordularıyla yapamadıklarını şimdi büyük bir gayret ve özveriyle açtıkları kitapevleri ve paravan şirketleriyle, ülkenin her yerine açtıkları yüzlerce korsan kiliselerle, bilhassa gençliğe yönelik yabancı dil kurslarıyla, bedava dağıttıkları filmler ve kasetlerle, tiyatro oyunları ile¹¹⁶ çok önemli bir yere sahip basın-yayın faaliyetleriyle, yani gerçekleştirdikleri her türlü etkinliklerle amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Misyonerlik faaliyetleri ile ilgili olarak şimdiye kadar misyoner örgütlerin şirket ve turizm boyutundaki faaliyetleri ile ilgili olarak bilgiler aktarmaya çalıştık. Şimdi ise Ankara ilindeki diğer faaliyetleri ilgili bilgiler vermeye çalışalım.

Ankara merkezli Protestan misyonerlerin düzenlemiş oldukları etkinlikler içerisinde kurslar önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de eğitim-öğretim faaliyetlerinde yabancı dile verilen önemle birlikte, bu durumu iyi değerlendiren misyonerler yabancı dil kurslarına ağırlık vermişlerdir.

Misyonerler açılan yabancı dil kurslarında İngilizce öğretmenliği maskesi altında ya da bazı kuruluşların bölgedeki temsilciği görüntüsünde Ankara iline yerleşmişlerdir. Böyle yaparak da daha çok gence ulaşmaya çalışmaktadırlar.

¹¹⁶ Küçükoğlu, 202.

Misyonerler, Ankara'daki üniversiteli gençliğe yönelik misyonerlerin oluşturdukları “*Yeni Yaşam*” adlı grup vasıtası ile de çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler.¹¹⁷ Yeni Yaşam Grubu gençlere yönelik düzenledikleri ücretsiz yabancı dil kurslarıyla din propagandası yaparken; yerli ve yabancı müzik gruplarınca hazırlanan eğlence programlarıyla da gençlerin gruba katılmalarını sağlamaktadır. Diğer taraftan ise açtıkları kitap stantları ve dağıttıkları broşürlerle propaganda çalışmalarına devam ettikleri ve fakir öğrenciler üzerinde durdukları bilinmektedir.

Ayrıca misyonerler, Ankara'da açmış oldukları çeşitli semtlerdeki Protestan kiliselerle de, “*Yaz Etkinlikleri*” çerçevesinde yine gençliğe yönelmektedirler.¹¹⁸ Bu faaliyetler içerisinde, dini içerikli seminerler düzenlemekle, birlikte tiyatro, müzik gibi etkinlikler de tertip edilerek faaliyetler renklendirmektedir.

Protestan misyonerler interneti çok iyi değerlendirerek bu konudaki çalışmalarına yoğunluk vermektedirler. Birbirinden farklı misyoner örgütler yüzlerce elektronik sitede propagandalarını yapmaktadırlar. Misyonerler, misyonerlik propagandası yapan internet siteleri aracılığı ile veya gazetelere vermiş oldukları ilanlarla, irtibat kurdukları insanlara bedava veya çok düşük ücretlerle incil, cd gibi Hristiyanlık dinine ait kaynakları ulaştırmaktadırlar. Bu ve benzeri gayretlerle Ankara ilinde bir çok insana ulaşabilmişlerdir.

¹¹⁷ Malkoç, 187.

¹¹⁸ Malkoç, 180.

Ankara Ticaret Odasının (ATO) hazırlamış olduğu misyonerlik faaliyetleri ile ilgili basına yansıyan bir raporda; “*Ankara Protestan Kurtuluş Kilisesi bünyesinde 2003 yılında 60 kişinin din değiştirdiği, 15 kişinin vaftiz edildiği, faaliyetlerine devam eden adı geçen kilisenin 130 kişiden oluşan faal bir grubunun olduğu, bu sözkonusu grubun yüzde 10’unun üst düzey gruba mensup, yüzde 40’nin da dar gelirli gruba mensup olduğu, aynı zamanda söz konusu kiliseye bağlı da 10 kilisenin bulunduğu*” yer almaktadır. Devam eden raporda, “*misyonerlerin çocuklar için Ankara’nın Bala ilçesi Kesikköprü Beldesi’nde her yıl Ağustos ayında çadır kampları kurdukları ve kamp masraflarının bir şirket tarafından karşılandığına:*” ilişkin bilgiler yer almaktadır.¹¹⁹

Ayrıca Ankara merkezli yayın yapan ve Protestan misyonerler tarafından kurulan Radyo Şema, yayınları ile Hristiyanlık propagandasına devam etmektedir. Radyo yayınlarında; Misyonerler tarafından İncillerden kesitler sunulmakta, Hristiyanlık üzerine sohbetler, skeçler, oyunlar yayınlanarak herkese Hristiyanlık anlatılmakta, yine aynı radyonun yayınları içerisinde yabancı dil öğrenmek isteyenlere dini içerikli yabancı dil programları düzenlenerek gençliğe yönelik propaganda çalışmaları yapılmaktadır.

Ayrıca program aralarında yayınlanan reklamlarda ise çeşitli etkinliklere ilişkin, örneğin gezi programlarını düzenleyecek Ankara’da bulunan misyonerlerin, yabancı ulaşım şirketlerinin irtibat için telefon veya adres bilgileri yayın akışı içerisinde verilmektedir.

¹¹⁹ <http://www.atonet.org.tr.>; Zaman Gazetesi, *Başkentteki Etkinlikler*, 06.06.2004.

Protestan misyonerler yayın akışına internet ve radyo yayınlarından sonra TV yayınlarını da eklemeyi başarmışlardır. İnternet üzerinden de seyredilme imkanı bulunan ve Mayıs-2006 tarihinde yayınlanmaya başlayan Turk-7 adlı misyoner kanal, haftada 2 gün, Salı ve Perşembe günleri, gün içerisinde birer saat yayın yapmaktadır. Turk-7 kanalının program içeriğinde; çocuklara yönelik dinsel içerikli çizgi filmler, İsa döneminde yaşamış ve Hristiyanlık içerisinde belirli yer etmiş kişilerin hayatlarından kesitler sunan programlar yer almaktadır.

Turk-7 kanalı buna benzer bir dizi yayınlarla geniş kitlelere Hristiyanlık içerikli dini propaganda yapmaktadır.

Bununla birlikte Protestan misyonerler Başkent'te, Hristiyanlık dinini tanımak, öğrenmek isteyen, yeni Hristiyan olmuş vatandaşlarımız için Kutsal Kitabı tanıtmaya adı altında zaman zaman kurslar düzenleyerek kiliseler bünyesinde faaliyette de bulunabilmektedirler. Bu kurslarda küçük gruplar oluşturularak katılımcılar birebir izlenebilmektedir. İngilizce kurslarıyla ve internet üzerinden tanışmalar ile başlayan süreç, Kutsal Kitabı Tanıtma Kursları ile devam etmektedir.

Adı geçen kursları başarıyla bitirenlerin ev kiliselerine geçmeleriyle süreç tamamlanmaktadır.¹²⁰

Bunun yanında Ankara'da faaliyet gösteren dil kursları, yayın kuruluşları, bir çok kurum ve şirket ile planlı ve organize bir şekilde hareket eden Protestan misyonerler, böylelikle, propaganda faaliyetlerinde kullanılacak materyallerin imali,

¹²⁰ Küçüköğlü, 202.

dağıtımı, halka ulaştırılması noktasında başka kuruluşlara gerek duymadan faaliyetlerini kolaylıkla yapabilmektedirler.

B. ANKARA'DAKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİNİN MAHİYETİ

Önceki konularda da belirtildiği gibi misyonerlik faaliyetleri farklı vasıtalarla yapılmaktadır. Ankara'da da misyonerler farklı biçimlerde ve alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunlar şöyle ifade edilebilir:

1. BASIN - YAYIN FAALİYETLERİ

Misyonerlik Faaliyetlerinde istenilen sonuçların alınmasında basım-yayın faaliyetlerinin önemi herkesçe bilinmektedir. Bu faaliyetlerden bilhassa basım faaliyetinde dağıtım merkezleri ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de faaliyet gösteren merkezlerden, İstanbul'dan sonra Ankara ili ön plana çıkmaktadır.

a. Kucak Yayıncılık Ltd. Şti

Ankara'da yayıncılık yapan Protestan nitelikli kurumlardan birisi Kucak Yayıncılık Limited Şirkettir. Kucak Yayıncılık 1991 yılında kurulmuştur. Yayıncılık Ataç-2 Sokak No: 54/11 Kızılay-Ankara adresinde faaliyette bulunmakta olup, Hristiyanlık içerikli yayınları içerisinde çocuklara yönelik de yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır. Özellikle yayınları içerisinde Kucak Çocuk Dergisi dikkat çekmektedir.

Yine aynı yayıncılık tarafından çocuklara yönelik basılan “*Çocuklar İçin İncil’den Öyküler*” adlı kitap da yayıncılık içerisinde önemli bir yer edinmektedir. Kitabın giriş bölümünü İhsan Özbek kaleme almıştır.

Ayrıca 7-14 yaş grupları arasındaki Protestan çocuklar için Kucak Yayıncılık organizesinde etkinlikler çerçevesinde Kapadokya Bölgesi gibi tarihi ve turistik bölgelere gezi programları düzenlenmektedir.

b. Sevinç Yayıncılık Dağıtım ve Pazarlama Tic. Ltd.Şti

İslam ve Hristiyanlığı karşılaştırmalı olarak ele alan yayınları ile birlikte Hristiyanlık içerikli yayınları da bulunmaktadır. Sevinç Yayıncılığın faaliyetleri içerisinde Güney Koreli vatandaşların da aktif olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

c. Open Door Kitabevi

Ankara’da Protestan faaliyetlerine katkı sağlayan yerlerden birisi de Open Door kitabevidir. Bu kitabevi, Kızılay’da daha çok kitabevlerinin ve üniversite ve dersane öğrencilerin yoğunlukta bulunduğu bir adreste yer almaktadır. Kitabevinde sadece Hristiyan yayınlarına özellikle de Protestan yayınlarına yer verilmektedir. Kitap bölümleri daha çok aile ve çocuk eğitimleri üzerine kitaplarla ağırlıkta olup yabancı ve Türkçe kitaplar şeklinde bölümlere ayrılmaktadır.

Kitabevine gelen şahıslar daha çok Ankara’daki kiliselerle irtibatlı Protestan Türkler olup az sayıda yabancı uyruklu şahıslarda kitabevine uğramaktadır. Kitabevine dışarıdan birisi olarak girdiğinizde sezdirilmese de kuşkuyla bakılmakta, kitabevi içerisinde bulunduğunuz uygun zamanlarda “*kilise ile irtibatınız var mı?*

ya da burayı nereden buldunuz?” gibi bir takım sorulara maruz kalılabilmektesiniz. Kısaca kitabevi herkese açık olmakla birlikte kendi mensuplarına hitap eden bir hava vermektedir.

Bunun yanında kitap raflarında çoğunluğu itibari ile İstanbul’da faaliyet yürüten Yeni Yaşam yayınları ile bir kısmı da Ankara’da bulunan Kucak Yayıncılığın kitap ve dergilerine yer verildiği görülmektedir.

d.Kitap Fuarları

Protestan Misyonerler, Ankara ve farklı illerde açtıkları kitap fuarlarının yanında Marmara-Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yer alan genellikle büyük illerin sahil kentlerine uğrayan “Yüzen Kitap Gemisi” adıyla bilinen misyoner gemilerle de ilişki halindedirler. Bu gemilerden ilki 1994 yılında “*Logos 2*” adıyla 200 kişilik personeliyle, yine 18 Eylül-5 Ekim 2003 tarihleri arasında İstanbul daha sonra da diğer sahil kentlerini dolaşan “*DOULOS*” adlı yüzen misyoner gemisi de personeliyle birlikte gittikleri kentlerde başka kitapların yanında İncil ve Kitab-ı Mukaddes satışı yaparak da teknolojinin tüm imkanlarından yararlanarak dünyanın her yerini dolaşmaya devam etmektedirler.

2. TELEVİZYON VE RADYO İSTASYONLARI

Ankara'da izlenme imkanı bulunan ve Hristiyanlık ile ilgili programlar hazırlayan en önemli kanal Radyo Şema'dır.

FM kanalı 98.0'dan yayın yapan istasyonun yayın içeriği Hristiyanlığı tanıtıcı niteliktedir. Genellikle yayın trafiği içerisinde İncillerden kesitler kısmı önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan İngilizce öğrenmek isteyenlere yönelik hazırlanan programlar ise daha çok dini ağırlıklı olarak verilmekte olup bir nevi din propagandası yapılarak buradan da belirli amaçlar umulmaktadır.

Ayrıca programlar içerisinde oyunlar, skeçler ile programa canlılık getirilmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan program akışı içerisinde verilen reklamlarda da bir dizi gezi vb. etkinliklere ilişkin ulaşım şirketlerinin irtibat telefon ve adres bilgilerine yer verilmektedir.

Bu radyodan ayrı olarak özellikle Türkiye çapında faaliyetler yapacak kurumlar için çalışmalar da bulunmaktadır. Özellikle televizyon kanalı kurma çalışması bunlardandır.

Televizyon kanalı kurma çalışmaları; "İstanbul Protestan Kilisesi Vakfı" aracılığı ile ve "Via Uluslararası Kitapçılık" şirketi bünyesinde yürütülmüş ve 8 Ekim 2003 tarihinde başta, Türkiye Protestan Kiliseler Birliği (TEK), Yardımcı Liderlik Konseyi (LAC), Kilise Kurma ve Destekleme Grubu (SILAS), İstanbul Lutheran Kilisesi (FINA), Life AGAPE, IMB, SAT 7, Yeni Yaşam Yayınları, Tiranus İncil Okulu, Marmara Gençlik Grubu, FLM, Kumru Radyo, Haberci,

Nederland Hope Chapel, olmak üzere çeşitli yerli ve yabancı (22) kuruluşun iştirak ettiği bir toplantıda karar altına alınmıştır.¹²¹

Bunu takip eden süreçte de Mayıs-2006 tarihinden itibaren Turk-7 kanalı yayın hayatına başlamıştır. Turk-7 kanalı internet üzerinden Ankara'dan da izlenme imkanı bulunmaktadır.

3. DERNEK VE VAKIFLAR

Ankara'da protestan misyonerler faaliyetlerini daha rahat alanlar da gerçekleştirebilmek için çeşitli maskelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bunlar arasında şirketler ve dernekler önemli bir yer tutmaktadır. Konu başlığı itibariyle önemli gördüğümüz iki dernek hakkında kısa bilgilere yer verilecektir.

a.Kardelen Derneği

Ankara-1999 tarihinde kurulan Kardelen Derneği'nin kurucuları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kimselerdir. Ayrıca üyeleri arasında Alman, Hollandalı, İngiliz ve Amerikalılar gibi çeşitli ülkelerden insanlar da bulunmaktadır.¹²²

Ayrıca Avrupa Birliği uyum sürecinde çıkarılan üçüncü reform paketinde; Dernekler Kanununda değişiklik yapılarak, cemaat vakıfları, vakfiyelerinin olup olmamasına bakılmaksızın mülk alım-satımına yetkili kılınarak, tasarrufları altında

¹²¹ Kerimoğlu, 60.

¹²² Poyraz, 34-36.

bulduklarını ispatladıkları taşınmazları tescil hakkına sahip hale getirilmişlerdir. Sözkonusu durumdan sadece vakıf statüsünde olan cemaatler yararlanabilecektir.¹²³

b.Kurtuluş Kilisesi Derneği

Kurtuluş Kilisesi yöneticileri tarafından 2001 yılında yapılan müracaatları ile birlikte vakıf kurma çalışmaları Yargıtay'ın;

“Eldeki davada ise tescili istenen vakfın bir dini mezhep olduğu, bu din ve mezhep mensuplarının maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması, onların desteklenmesi için kurulduğu, uyuşmazlık konusu değildir. Şu halde soyut İnsan Hakları ve bunu teminat altına alan düzenlemeler bağlamında Türk Medeni Yasasının getirdiği; açıklanan sınırlaması kritik edilebilir ise de yasanın açık hükmü nedeniyle böyle bir vakfın tesciline karar verilmesi uygun görülmemiştir.” almış olduğu kararı ile neticelenmişti.

Ancak Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde değiştirilen yasalarla örgütlenme hakkı önündeki engeller kalkmasıyla birlikte bu sefer Dernek kurma başvurusunda bulunulmuş ve 10 Mart 2005 tarihinde Ankara Valiliği'nin onayı ile “Kurtuluş Kiliseleri Derneği” adı altında faaliyete geçmiştir.

Derneğin kuruluş amacı, derneğin sitesinde şöyle belirtilmektedir:

Türk veya yabancı olmasına bakılmaksızın Protestanlık mezhebine bağlı kişilerin ibadet ihtiyaçlarını karşılayabilmek,

¹²³ Malkoç, 183.

Türkiye’de din ve inanç hürriyetinin geliştirilmesi bakış açısıyla toplumdaki önyargıları azaltmak ve bir hoşgörü kültürünün geliştirilmesi için çaba sarfetmek,

Hristiyan dinine ilgi duyan ve bu dini öğrenmek isteyen kişilere Hristiyanlığın ne olduğunu anlatmak ve açıklamak,

Amaç konusuna uygun olarak her türlü taşınır ve taşınmaz mallar satın almak, bunlar üzerinde her türlü tasarrufta bulunmak, bu hakları tesis edebilme ve değiştirebilme yetkilerine sahip olmaktır.¹²⁴

Aynı internet sitesinde derneğin çalışma alanı ve faaliyetleri şöyle belirtilmektedir:

-Derneğin amacına uygun olarak açık oturumlar, konferanslar, seminerler, paneller, sempozyumlar vb. her türlü toplantı ve gösteriler yapmak, konserler düzenlemek, sergiler açmak, her türlü yayınlar yapmak, yarışmak düzenlemek, ödüller koymak,

-Derneği ve faaliyetlerini tanıtmak üzere internet sitesi kurmak,

-Gerek kendi başına gerekse birlikte çalışmaya karar verdiği diğer örgütlerle birlikte kampanyalar düzenlemek, ortak çalışmalar ve toplantılar düzenlemek,

-Yurt içindeki ve yurt dışındaki diğer resmi ya da özel kurum ve kuruluşlarla yardımlaşma ve işbirliğine girmek,

¹²⁴http://www.kurtulus.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=28

-Tüzükteki amaçlara uygun olarak uluslar arası faaliyetlerde bulunmak, yurt dışında şube ya da temsilcilik açmak, yurt dışında şube ya da temsilcilik açmak, yurt dışında dernek ya da üst kuruluşlar kurmak,

-Geziler, dinlenme-eğlenme toplantıları ve yaz kampları düzenleyerek daha iyi kaynaşma, çalışma ve düşünme ortamı sağlamak;

-Yardım Toplama Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri ile tüzük hükümlerine uygun olarak yardım ve bağış toplamak, şartlı ve şartsız bağışlama ve vasiyetleri kabul etmek,

-Gerekli gördüğünde, Kilise önderi, vaiz vb. dinsel görevlileri ve her türlü çalışanı istihdam etmek ve bu kişilere görevleri için gerekli eğitimi sağlayabilmek,

-Yeni üyeler kazanmak amacıyla halka açık toplantılar düzenlemek, ibadethane (Kilise binası) inşa etmek,

- Amaç ve faaliyet konularına yönelik gerekli diğer çalışmalarını yapmak olarak ifade edilmektedir.¹²⁵

¹²⁵http://www.kurtulus.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=28

4. DERGİ VE GAZETELER

Ankara'da Protestanlar, Hristiyanlığı tanıtmak ve Hristiyanlık hakkında çeşitli dergi ve broşürler bastırmaktadırlar. Bunlardan en önemlisi Kucak Dergisi'dir.

Bu dergi Kucak Yayıncılık tarafından 1991 yılında aylık çıkartılarak yayın faaliyetine girmiştir. Sahipliğini Kucak Ltd. Şti.adına Keriman Gürün yapmakta olup Yazı İşleri Müdürlüğünü İhsan Yinal Özbek Koordinatörlüğünü Şafak Deveci yapmaktadır. Aile şirketi gibi çalışan derginin yönetim kurulunda Çiğdem Özbek ve Şafak Deveci de yer almaktadır.

Basım ve dağıtımı Ankara ilinde yapılan Kucak dergisinin diğer taraftan Nisan-2000 sayısında "*Kutsal Kitap'ta Anadolu*" konu başlıklı bölümde yayınlanan Türkiye haritasında Türkiye isminden bahsedilmezken İstanbul ve çevresi Bitinya, Karadeniz Bölgesi Pontus, İç ve Doğu Anadolu bölgeleri Galatya, Asya İli ve Kapodakya olarak gösterilmektedir.¹²⁶

¹²⁶ Kucak Çocuk Dergisi, Kucak Yayıncılık, Nisan-2000 Ankara, 14.

5. ANKARA'DA BULUNAN PROTESTAN KİLİSELER

Ankara'da bulunan kiliseleri faaliyetlerine göre sınıflandırmak zor olmak ile birlikte aktifliklerine göre özellikle etkinliklerinin medya ya yansımaları itibariyle Kurtuluş Kilisesi öncü kiliselerden bir tanesi olarak göze çarpmaktadır.

Diğer bir kilise olarak da Batıkent Protestan Kilisesi dikkat çekmektedir. Kiliseye katılımı belirli periyotlarla ve sistemli bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Kilise tarafından üye ve üye adaylarına dağıtılan (10)'ar tane soruyu içeren “Kurtuluş Soruları”, “Vaftiz Soruları” ve “Üyelik Soruları” gibi adayın durumuna göre hazırlanan sorular cevaplandırılarak imza karşılığı değerlendirilmek üzere kilise yetkililerine verilmektedir.

Örneğin “Üyelik Soruları” başlığı altındaki 10.Soru da; “*Batıkent Protestan Kilisesi'nin İç Tüzüğünü kabul edip kendi isteğinizle bu kilisenin üyesi olmayı istiyormusunuz?*” ifadesi yer almaktadır. Aslında bu sorudan da anlaşılacağı üzere Kilise içerisinde bir sistemden bahsedilmekte olup aslında bizim belirlediklerimiz kurallara uyup uyulmadığı sorulmaktadır. Daha bir çok soru çağrıştıracak bir soruyla karşılaşmaktayız. Aslında diğer kiliseler içinde benzer ifadeleri söylemek mümkündür.

Diğer taraftan katolik kiliselerinden farklı olarak mimari özelliğe dikkat edilmeden daha çok kiralanmak suretiyle bir işyeri, dükkan veya büronun ibadet yeri haline getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Ayrıca özellikle yabancı uyruklu şahısların kendi ikametlerini de ev kilisesi şeklinde kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu kiliselere daha çok üniversiteli yoksul gençler, milli ve manevi değerlerden yoksun kimseler,

burs ve iş temini için arayışta olan insanlar gibi bir dizi insanların gittikleri bilinmektedir.

Bu evler, birer propaganda merkezi olarak çalışmalarına devam etmektedirler. Ankara'da bulunan Ev Kilisilerinden bazılarını ifade etmek gerekirse;

1-Türk Dünyası Ankara Presbiteryen Kilisesi

2-Ankara Uluslararası Protestan Kilisesi (İPCA)

3-Batıkent Protestan Kilisesi

4-Batıkent Kardelen Kilisesi

5-Keçiören Müjde Kilisesi (Kapatıldı.)

6-Kurtuluş (Türk Protestan) Kilisesi

7- Türkiye Protestan Kiliseler Birliği

gibi kiliseler ön plana çıkmaktadır.

Bu kiliseler ile birlikte gerek bu şahısların kendilerine ait ikametlerinde gerekse büyükelçilik gibi bir şekilde iş icabı Ankara'da bulunan ve Protestan mezhebine bağlı olarak bu kiliselerle irtibatlı olan kişilerle birlikte genel olarak Ankara'da Protestanlara ait yaklaşık (50) civarında kilise olduğu tahmin edilmektedir.

SONUÇ

Bir çok tarihçi tarafından Osmanlı Devletinin yıkılma sebeplerinden birisi olarak gösterilen misyonerlik faaliyetleri ile ilgili olarak, bazı AB ülkeleri bu faaliyetleri aşırıya kaçan dini faaliyetler (proselitizm) olarak algılayarak belirli sınırlamalar getirmişlerdir. Bu itibarla; misyonerlik faaliyetlerini insan hakları çerçevesinde kabul gören, inanç özgürlüğü, inancı seçme, bildirme, yaşama ve öğretme hakkı şeklinde algılamamak gerekmektedir.

Durum böyle olmakla birlikte Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerine yönelik henüz yasal bir düzenlemeye gidilmemesi düşündürücüdür.

Bununla birlikte, misyonerlik üzerine yüzeysel değerlendirmeler yerine gerçekçi değerlendirmeler yapılarak konuyla ilgili yasal düzenlemelerin de bir an önce yapılması zorunlu gözükmektedir. Ayrıca misyonerlik faaliyetlerinin mahiyeti, kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin bilimsel çalışmalar yapılarak sonuçlarından halkın aydınlatılması sağlanmalıdır.

Bunun yanında misyonerlik faaliyetlerini fazla büyütmemekle birlikte, Osmanlı Devleti’nin zor duruma düştüğü zamanlarda misyonerlerin ülkeyi bölmek için gösterdikleri çalışmalar göz önünde tutularak, Türkiye’de de aynı şartlar olduğu takdirde tarihten de dersler çıkarılarak aynı şeyler tekrar yaşanabileceği olasılığına karşın uyanık olunmalıdır.

Masum bir din tebliğinden çok organize ve planlı olarak, uzun vadeli, sömürge araçlarından birisi olarak görülen misyonerlik faaliyetleri, genel olarak Türkiye’de, konumuz gereği ise Ankara ilinde, insanlarımıza Hristiyanlık dinini kabul ettirme noktasında istenilen başarıya ulaşamamışlardır. Bununla birlikte

misyoner faaliyetlerinde amaç farklılaşmış, Türk halkının, özellikle gençlerin üzerinde Hristiyan kültür ve yaşam tarzının benimsetilmesi noktasında çalışmalar yapılmış ve kısmen de başarılı olunmuştur.

Tabii ki bu zararlı faaliyetler ile ilgili bir çok tedbir alınarak misyoner faaliyetlerin önü kesilebilir veya etkisizleştirilmesi mümkündür.

Bu doğrultuda alınması gereken tedbirler ile ilgili olarak en azından birkaç hususu ifade etmek gerekirse;

Her şeyden önce misyonerlik faaliyetlerinin önlenmesi ile ilgili yapılacak yasal düzenlemelerle birlikte, Türkiye’de merkezi yurtdışında olup da bir şekilde ülke içinde faaliyet yürüten kuruluşların çalışmaları takip edilerek, yasal olmayan faaliyetlerinin tespiti halinde işlem yapılarak faaliyetlerine son verilmelidir.

Yine aynı şekilde misyoner olduğu tespit edilen yabancı uyruklu şahısların da tespiti halinde bu şahısların ikamet ve çalışma izinlerinin verilmemesi veya uzatılmayarak ülkeye girmelerinin polis marifetiyle engellenmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca yıpratılmaya çalışılan Türk toplum yapısının dinamikleri olarak sayabileceğimiz gelenek ve göreneklere bağlılık, güçlü aile yapısı, inanç değerleri de misyonerlik olgusuna karşı koruyucu bir mekanizma görevi üstleneceğinden bu olguların topluma tekrar aktarılması, buna ilişkin ilköğretim çocuklarına yönelik yeterli formasyona sahip Din Kültür ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ile yetişkinlere yönelik içeriğinde aydın din adamı portresinin de yer alacağı dizi ve sinema filmleri, seminerler gibi bir takım etkinlikler düzenlenmeli, medya aydınlatılarak gerçekçi yapıtlarla halka doğru mesajlar verilmesi sağlanmalıdır.

Doğa hiçbir zaman boşluk bırakmaz. Siz bir yerde boşluk bırakırsanız o boşluğu birileri gelip dolduracaktır. Din sosyal bir ihtiyaçtır, bu ihtiyacı giderecek yeterli mekanizmalar kurulmalı ve işlettirilmelidir.

Misyonerlik konusu vatan elden gidiyor şeklinde sunulmamalı, kuru antipropagandalar yerine icraat yapılmalı, önlem üretilmelidir.

İnsanların din değiştirmelerinin arka planını oluşturan ekonomik, sosyal, siyasi, psikolojik ve dini nedenler çok iyi araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

AÇIKSES, Erdal, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.

ALTINDAL, Aytunç, Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2002.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, Nutuk, İstanbul 1962, Cilt: 2.

AYVERDİ, Samiha, Misyonerlik Karşısında Türkiye, İstanbul, 1969.

BAYZAN, Ali Rıza, “ *Haçlı Seferlerinden Diyalog Sürecine Türkiye'yi Hristiyanlaştırma Projesi* ”, Yeni Mesaj Gazetesi, 10 Haziran 2001.

ERDEM, Mustafa, “Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetler”, *Dini Araştırmalar*, Cilt 1, Nisan 1999.

ERDEM, Mustafa, “Türkiye'deki Hristiyanlar Arasında Misyonerlik Faaliyetleri”, *Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, “Türkiye'de Ortodoks Misyonerliği”, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005.

FETTAHOĞLU, Ahmet, “Misyonerlerin İzinde Yeni Dünya Düzeni”, *Tarih ve Düşünce Dergisi*, Kasım-Aralık 2001.

GÜNAY, Tuncer, Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri, Ankara Ticaret Odası, Ankara 2006.

GÜNDÜZ, Şinasi – AYDIN, Mahmut, Misyonerlik, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.

GÜNGÖR, Ali İsmail, Cizvitler ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri, Asam Yayınları, Ankara 2002.

GÜNGÖR, Ali İsmail, Vatikan Misyon ve Diyalog, Türe Basın Yayınları, Ankara 1997.

GÜNGÖR, Erol, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

HARMAN, Ömer Faruk, "Endülüjans", DİA, İstanbul 1995, X.

HAYDAROĞLU, İlknur Polat, Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

İncil, İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 1999.

KERİMOĞLU, Barış, Zehirli Sarmaşık Misyonerler, İstanbul 2004.

KIRŞEHİRLİOĞLU, Erol, Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, İstanbul 1963.

KOCABAŞ, Süleyman, Misyonerlik Ve Misyonerler, Vatan Yayınları, İstanbul 2002.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika-19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları, Arba Yayınları, İstanbul 1991.

KÜÇÜKOĞLU, Bayram, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri (Dünü-Bugünü ve Yarını), İstanbul 2003.

MERDİVENÇİ, Ahmet, “Robert Kolej’in Türkiye’deki İlk 50 Yıllık Öğretim Faaliyetleri” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, İstanbul 1987, Sayı, 11.

MEHL, Roger, “Protestanlık Mezhebi”, *Din Fenomeni* , (Çev. Mehmet Aydın), Tekin Kitabevi, Konya 1933.

OLGUN, Hakan, Luther Ve Reformu Katolisizm’i Protesto, Ankara 2001.

ORTAYLI, İlber, Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983.

ÖKTEM, Akif Emre, Uluslararası Hukukta İnanç Özgürlüğü, Liberte Yayınları, Ankara 2002.

POYRAZ, Ergün, Misyonerler Arasında Altı Ay, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004.

SEVİNÇ, Necdet, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler, İstanbul 2002.

SEZER, Ayten, Atatürk Döneminde Yabancı Okullar, (1923-1938), Ankara 1999.

SİNANOĞLU, Oktay, Büyük Uyanış, Otopsi Yayınevi, İstanbul 2003.

SIRMA, İhsan Süreyya, “Misyonerlik”, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, Cilt 3, 1991.

TOZLU, Necmettin, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Akça Yayınları, Ankara 1991.

TURAN, Ömer, *Avrasya'da Misyonerlik*, Ankara 2002.

TURAN, Ömer, *Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri*, Avrasya Etüdleri, 1999.

ÜÇAL, Turgay, *Hristiyan İnancına Göre Misyonerlik*, Anadolu Ofset, İstanbul, 2002.

VAHABOĞLU, M. Hidayet, *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul 1997.

VOLTAİRE, Feylesofça Konuşmalar ve Fıkralar, (Çev. Fehmi Baldaş), Ankara 1962.

WHITE, E.George, *Bir Amerikan Misyonerlerinin Merzifon Koleji Hatıraları*, (Çev. Tark Yüksel), Enderun Kitabevi, İstanbul 1995.

YAVER, Halil, *Bulgaristan'ı Kim Kurdu*, Penbe Kitap, İstanbul 1943.

YAZICI, Nuri, *Milli Mücadelede Pontusçu Faaliyetler*, Ankara 1989.